

Załącznik do Uchwały Nr LXIV/296/22
Rady Miejskiej we Włodawie
z dnia 27 października 2022 r.

PROGRAM WSPIERANIA RODZINY MIASTA WŁODAWA NA LATA 2023-2025

Włodawa, 2022

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE.....	3
I. PODSTAWY PRAWNE TWORZENIA PROGRAMU	4
II. INFORMACJE OGÓLNE O MIEŚCIE.....	4
III. DIAGNOZA SYTUACJI RODZINY I DZIECKA W MIEŚCIE	5
1. DZIECKO I MŁODZIEŻ W ŚRODOWISKU SZKOLNYM I RODZINNYM	5
2. RODZINA I DZIECKO W ŚRODOWISKU LOKALNYM	10
3. POMOC I WSPARCIE RODZINY I DZIECKA	16
4. ANALIZA SWOT.....	24
5. INSTYTUCJE I ORGANIZACJE DZIAŁAJĄCE NA RZECZ RODZINY I DZIECKA .	26
IV. CELE I ZADANIA PROGRAMU	27
V. FINANSOWANIE PROGRAMU	32
VI. WDRAŻANIE, MONITOROWANIE I EWALUACJA PROGRAMU.....	32
SPIS TABEL I WYKRESÓW	33

WPROWADZENIE

Rodzina jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju i zaspokajania potrzeb swoich członków. Przede wszystkim warunkuje prawidłowy rozwój biologiczny i psychospołeczny dziecka, jest pierwszą instytucją wychowawczą, w której przebiega proces jego socjalizacji, kształtowanie osobowości oraz przygotowanie do przyszłych ról społecznych. Rodzina oddziałuje na dziecko poprzez określony i swoisty układ stosunków społecznych, na których podłożu dziecko przyswaja sobie określone wartości i wzory osobowe.

Prawidłowo funkcjonująca rodzina zaspokaja wszystkie potrzeby dziecka w sferze psychicznej i materialno-bytowej, jest źródłem poczucia własnej wartości i bezpieczeństwa. Są jednak rodziny, które niewłaściwie pełnią przypisane im role. W rodzinach tych niejednokrotnie zachodzą zjawiska patologiczne (np. alkoholizm, przemoc, rozwody lub śmierć rodziców, sieroctwo społeczne, narkomania, przestępczość, próby samobójcze, ubóstwo i bezrobocie, brak właściwej opieki rodzicielskiej i nieporadność życiowa oraz nieprzystosowanie społeczne), które czynią je dysfunkcjonalnymi, czyli takimi, które nie potrafią sprostać swoim obowiązkom, m.in. względem dzieci, oraz pomyślnie rozwiązywać swoich problemów i sytuacji kryzysowych.

Dezorganizacja rodziny powoduje, że staje się ona niewydolna wychowawczo, a tym samym wymaga stałego monitorowania i świadczenia komplementarnego wsparcia ze strony przedstawicieli różnych grup zawodowych (np. pracowników socjalnych, asystentów rodziny, pedagogów szkolnych, opiekunów placówek wsparcia dziennego, pracowników ochrony zdrowia, policji, kuratorów sądowych, czy przedstawicieli innych instytucji i organizacji, które działają na rzecz rodziny i dziecka) oraz podejmowania działań w oparciu o sprecyzowany plan działania. Taką możliwość daje stworzenie lokalnego systemu wspierania rodziny, który – przy założeniu, że naturalnym i koniecznym środowiskiem wychowania dziecka jest rodzina – powinien być nastawiony na pomoc w rozwiązywaniu jej życiowych problemów oraz przywróceniu prawidłowego funkcjonowania, a gdy już nastąpi rozpad więzi rodzinnych i zaistnieją okoliczności zmuszające do rozłączenia rodziny i umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, na motywowanie rodziców do zmiany oraz stworzenie warunków do powrotu dziecka do rodziny.

Fundamentalne znaczenie dla stworzenia systemu wspierania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych ma przygotowanie programowych podstaw jego funkcjonowania. Na szczeblu gminnym taką rolę pełnią programy wspierania rodziny, w ramach których planowane są zadania służące wzmocnieniu bądź przywróceniu zdolności rodzin do wypełniania przypisanym im funkcji, głównie poprzez wczesną profilaktykę i interwencję.

Poniższy program został przygotowany w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej we Włodawie. Składa się z 6 części. W pierwszej zostały przedstawione podstawy prawne tworzenia Programu.

W drugiej i trzeciej części Programu zawarto informacje ogólne na temat miasta oraz diagnozę sytuacji rodziny i dziecka w mieście, która została przygotowana w oparciu o dane pozyskane od przedstawicieli podmiotów działających w mieście bądź obejmujących zasięgiem działania jego mieszkańców, w tym: przedstawicieli funkcjonujących w mieście placówek oświatowych, mieszkańców miasta oraz reprezentantów samorządu lokalnego. W rozdziale trzecim opisano także mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla lokalnego systemu wspierania rodziny (analiza SWOT). Wskazano również instytucje i organizacje pozarządowe działające na rzecz rodziny i dziecka w mieście.

Czwarta część Programu, obejmująca przygotowany w formie zestawień tabelarycznych harmonogram, wyznacza cele i niezbędne do podjęcia zadania, realizatorów poszczególnych zapisów oraz czas ich wdrożenia.

Rozdział piąty i rozdział szósty zawierają informacje na temat finansowania zadań wynikających z Programu oraz sposobu prowadzenia monitoringu i ewaluacji Programu, przy wykorzystaniu wskaźników monitoringowych opisanych w części czwartej dokumentu.

I. PODSTAWY PRAWNE TWORZENIA PROGRAMU

Obowiązek opracowania Programu Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025 wynika z art. 176 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2022 r. poz. 447 ze zm.), który w ramach zadań własnych gminy przewiduje „opracowanie i realizację 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny”.

Program pozostaje w zgodności ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Włodawa na lata 2021-2027 i umożliwia aplikowanie o dodatkowe środki finansowe w oparciu o konkursy ogłaszane przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w ramach programów resortowych.

II. INFORMACJE OGÓLNE O MIEŚCIE

Włodawa jest miastem położonym nad Włodawką i Bugiem, przy granicy z Białorusią, w północno-wschodniej części województwa lubelskiego, w powiecie włodawskim. Od północy i południa graniczy z gminą Włodawa, od zachodu z gminą Wiryki, a wschodnią granicę miasta wyznacza granica państwa z Białorusią.

Miasto zajmuje powierzchnię 17,97 km² i leży na obszarze Garbu Włodawskiego, na Południowym Podlasiu, Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim i Polesiu.

W latach 1975 – 1998 Włodawa administracyjnie należała do województwa chełmskiego. Od 1 stycznia 1973 roku do 15 lipca 1992 roku w jej skład wchodził Orchówek – miasto od 1506 roku do XVIII wieku i ponownie w latach 1775 – 1896, a obecnie wieś należąca do gminy Włodawa.

Na koniec 2021 roku miasto liczyło 12.426 mieszkańców, z czego 53 % stanowiły kobiety, a 47 % mężczyźni. W ostatnich latach widoczny jest systematyczny spadek liczby ludności miasta oraz postępujący, mimo dodatniego przyrostu naturalnego i dość wysokiego odsetka dzieci i młodzieży, proces jej starzenia. Wpływ na to ma stały spadek liczby osób w wieku produkcyjnym, które opuszczają miasto w poszukiwaniu pracy, oraz systematyczny i znaczny wzrost liczby seniorów.

Główną gałęzią gospodarki miasta Włodawa pozostaje sektor usługowy. Na jego terenie działa lub ma swoją siedzibę kilka podmiotów oferujących od kilkudziesięciu do kilkuset miejsc pracy. Należą do nich m.in.: GRAMAR Sp. z o.o. (przemysł mięsny), Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. (usługi komunalne), SLAWEX s.c. (przemysł spożywczy i handel) i FHU Handbud (budownictwo i handel). Według danych publikowanych przez witrynę Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej w mieście funkcjonuje ponad 800 podmiotów gospodarczych, które najczęściej prowadzą działalność w takich sekcjach, jak handel hurtowy i detaliczny oraz usługi w zakresie napraw i budownictwa. Na przestrzeni trzech lat liczba działalności na terenie miasta znacząco zmalała.

Miasto charakteryzuje się dość wysokim poziomem bezrobocia. Na koniec 2021 roku zarejestrowanych osób bezrobotnych w Powiatowym Urzędzie Pracy było 619, w 2020 roku liczba osób zarejestrowanych wynosiła 671, a w roku 2019 liczba osób bezrobotnych stanowiła 657. Wśród bezrobotnych największą grupę stanowią osoby w wieku 35-44 lata, jednocześnie są to osoby posiadające status osoby długotrwale bezrobotnej. Najwyższy odsetek bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym lub branżowym (171 osób).

W ostatnich latach wzrasta liczba mieszkań w mieście, przy czym spada liczba mieszkań będących w jego zasobach. Na koniec 2021 roku funkcjonowało 125 wspólnot mieszkaniowych, a wyłączny zasób gminy stanowiło 99 mieszkań. Zdecydowana większość mieszkań wyposażona jest w instalacje techniczno-sanitarne w postaci wodociągu, ustępu spłukiwanego, łazienki i centralnego ogrzewania. Mieszkań jednorodzinnych podłączonych do centralnego ogrzewania zasilanego ciepłownią miejską jest 431. Na koniec 2021 roku było zawartych: 1993 umowy na zaopatrzenie w wodę i odprowadzenie ścieków (w tym budynki zamieszkania zbiorowego: SM i Wspólnoty 118 umów), 68 umów o zaopatrzenie w wodę bez odprowadzenia ścieków, 13 umów o odprowadzanie ścieków bez zaopatrzenia w wodę.

Na obszarze gminy miejskiej Włodawa funkcjonuje dobrze rozwinięta sieć placówek oświatowych. Na terenie miasta działają 3 przedszkola publiczne oraz 1 przedszkole niepubliczne, 2 szkoły podstawowe oraz 1 szkoła podstawowa z oddziałami przysposabiającymi do pracy, 5 szkół ponadpodstawowych – w tym 2 licea ogólnokształcące, 1 technikum, 2 branżowe szkoły I stopnia. We Włodawie działają 2 żłobki, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy oraz Szkoła Muzyczna I stopnia.

Działalność kulturalna w mieście prowadzona jest przez instytucje takie jak: Włodawski Dom Kultury, Miejska Biblioteka Pedagogiczna we Włodawie oraz Muzeum – Zespół Synagogałny we Włodawie. Szeroką ofertę spędzania wolnego czasu uzupełnia Młodzieżowy Dom Kultury we Włodawie będący jednostką oświatową.

Miasto dysponuje bazą sportowo-rekreacyjną obejmującą kilkanaście obiektów, w tym: Stadion Miejski, 2 boiska wielofunkcyjne „Moje Boisko-Orlik 2012”, krytą pływalnię, korty tenisowe, 2 hale sportowe i 4 wielofunkcyjne sale gimnastyczne. We Włodawie działa Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, który jest organizatorem wielu imprez środowiskowych, a także kilka organizacji pozarządowych, w tym klubów sportowych.

W 2021 roku we Włodawie funkcjonowały 43 podmioty świadczące usługi w zakresie ochrony zdrowia, będące pod nadzorem Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej we Włodawie, w tym: 3 podmioty prowadzące działalność leczniczą stacjonarnie i całodobowo, 8 podmiotów prowadzących działalność leczniczą ambulatoryjną, 32 podmioty (gabinety) realizujące działalność leczniczą wykonywaną przez praktykę zawodową. Na terenie miasta działało również 11 aptek i punktów aptecznych.

III. DIAGNOZA SYTUACJI RODZINY I DZIECKA W MIEŚCIE

1. DZIECKO I MŁODZIEŻ W ŚRODOWISKU SZKOLNYM I RODZINNYM

Diagnoza sytuacji dziecka i młodzieży w środowisku szkolnym i rodzinnym została dokonana na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w funkcjonujących w mieście placówkach oświatowych. Badania te umożliwiły identyfikację występujących problemów i przyczyn negatywnych zachowań, pozyskanie informacji na temat posiadanych przez placówki zasobów, oferty zajęć dodatkowych, podejmowanych działań profilaktycznych i wychowawczych, form współpracy z rodzicami oraz z innymi instytucjami i organizacjami, a także określenie potrzeb dzieci i młodzieży oraz możliwości ich zaspokojenia.

Do analizy przedłożono w sumie 9 ankiet wypełnionych przez dyrektorów lub pedagogów z następujących placówek:

- 1) Szkoła Podstawowa nr 2 (ul. Kopernika 3),
- 2) Szkoła Podstawowa nr 3 (ul. Sierpińskiego 4),
- 3) I Liceum Ogólnokształcące (ul. Szkolna 1),
- 4) Zespół Szkół Zawodowych nr 1 i II Liceum Ogólnokształcące (ul. Modrzewskiego 24)

- 5) Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy (ul. Partyzantów 13),
- 6) Szkoła Muzyczna I Stopnia (ul. Szkolna 7),
- 7) Przedszkole Miejskie nr 2 (ul. Sierpińskiego 4),
- 8) Przedszkole Miejskie nr 1 (ul. Słowackiego 16),
- 9) Miejskie Przedszkole Integracyjne (ul. Szkolna 5).

Posiadane zasoby oraz oferta zajęć dodatkowych

Wszystkie placówki biorące udział w ankiecie wyposażone są w sprzęt audiowizualny. Wszystkie jednostki poza Szkołą Muzyczna I Stopnia prowadzą dożywianie, natomiast 6 z tych placówek posiada w swoich zasobach stołówkę. Większość placówek dysponuje biblioteką, a 5 z nich jest w posiadaniu pracowni komputerowych z dostępem do Internetu oraz sali gimnastycznej. Wśród badanych jednostek 5 deklaruje dostępność wsparcia psychologa i pielęgniarki oraz usług doradcy zawodowego. Szkoły podstawowe, przedszkola oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy zapewniają dostęp do logopedy. Trzy jednostki oświatowe dysponują świetlicą i umożliwiają skorzystanie z usług doradcy zawodowego. Tylko w Szkole Podstawowej nr 3 oraz w Miejskim Przedszkolu Integracyjnym funkcjonują klasy/oddziały integracyjne.

Dane szczegółowe na temat zasobów poszczególnych placówek przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Zasoby ankietowanych placówek oświatowych

zasoby placówek	SP nr 2	SP nr 3	ILO	ZSZ nr 1 i ILO	SOSW	SM I st.	PM nr1	PM nr 2	MPI	ogółem
dostęp do pielęgniarki	+	+	+	+	+					5
dostęp do psychologa	+	+	+	+	+					5
dostęp do pedagoga	+	+			+		+	+	+	6
dostęp do logopedy	+	+			+		+	+	+	6
dostęp do doradcy zawodowego	+	+	+	+	+					5
świetlica szkolna	+	+			+					3
biblioteka szkolna	+	+	+	+	+	+		+	+	8
pracownia komputerowa z Internetem	+	+	+	+	+					5
sprzęt audiowizualny	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9
stołówka	+	+	+	+	+		+			6
prowadzenie dożywiania	+	+	+	+	+		+	+	+	8
sala gimnastyczna	+	+	+	+	+					5
boisko szkolne	+	+	+	+	+					5
klasy/ oddziały integracyjne		+							+	2

Zródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w placówkach oświatowych w mieście.

Badane placówki proponują uczniom zajęcia dodatkowe, w tym kierowane do osób mających specjalne potrzeby edukacyjne. W szkołach podstawowych oraz przedszkolach najczęściej realizowane są zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne,

rewalidacyjne, interaktywne, jak również terapia pedagogiczna z elementami logorytmiki oraz zajęcia logopedyczne, a w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym prowadzone są także zajęcia z rehabilitantem ruchowym i zajęcia hipoterapii. Placówki oświatowe prowadzą konsultacje z psychologiem i pedagogiem. W ramach zajęć rozwijających uzdolnienia szkoły proponują swoim uczniom zajęcia w formie kół zainteresowań takich jak: astronomiczne „Pulsar”, matematyczne, polonistyczne, biologiczne, plastyczne, geograficzne, z języka niemieckiego, z języka angielskiego, zajęcia z elementami programowania, a także zajęcia sportowe tj. SKS, basen. Placówki oferują też pozalekcyjne zajęcia muzyczne, zajęcia w ramach zespołu wokalnego oraz chór. Szkoły ponadpodstawowe oferują uczniom zajęcia związane z realizacją projektów i programów zgodnie z ofertą instytucji zewnętrznych oraz zajęcia związane z wyborem decyzji edukacyjno-zawodowych. Prowadzą również szkolne koło wolontariatu.

Problemy dzieci, młodzieży i ich rodzin oraz przyczyny negatywnych zachowań

Zdaniem przedstawicieli ankietowanych placówek problemy i trudności, jakie dotyczą dzieci, młodzież i ich rodziny, najczęściej wynikają z niskiego poziomu lub braku kompetencji wychowawczych rodziców, braku konsekwencji w kwestii wychowania, zaburzonej komunikacji w relacji rodziców z dziećmi, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, a także z braku poświęcania czasu dzieciom i rodzinie.

Według badanych, kolejnym istotnym problemem, z którym borykają się dzieci i młodzież, to rozpad rodziny i związane z tym samotne rodzicielstwo, spowodowane często występującym w rodzinie uzależnieniem od alkoholu oraz wyjazdem rodziców za granicę w celach zarobkowych.

Ankietowani wskazywali także na występujące u dzieci i młodzieży problemy natury emocjonalnej. Trudności, z jakimi mierzą się dzieci i młodzież to brak kontaktu z rówieśnikami, problemy w relacjach społecznych. Zdaniem badanych uczniowie nie nabyli umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych i kryzysowych, miewają zaburzenia lękowe, przejawiają obniżony nastrój. Uczniowie wykazują też brak motywacji do nauki. Powodów ww. problemów, zdaniem badanych, należy szukać w braku dostępności do lekarzy i specjalistów.

Przedstawiciele ankietowanych jednostek zwrócili uwagę na brak miejsc do spędzania wolnego czasu w naszym mieście. Ich zdaniem dostęp do oferty placówek kulturalnych jest ograniczony. Badani wskazali również, na pojawiający się problem obciążenia dzieci zajęciami dodatkowymi.

Do najczęstszych przyczyn negatywnych zachowań wśród dzieci i młodzieży, zdaniem badanych, należy brak odpowiednich wzorców w rodzinie i środowisku lokalnym, jak również mediach społecznościowych i środkach masowego przekazu. Na podłożu środowiska rodzinnego, jako powód trudności wskazano niski stopień zainteresowania ze strony rodziców, brak autorytetu, rozpad więzi rodzinnych, brak konsekwencji w wychowaniu, konflikty i przemoc domową oraz problemy materialne.

Czynnikami negatywnych zachowań, w opinii badanych, są również niezaspokojone potrzeby w sferze emocjonalnej, odrzucenie przez grupę, przemęczenie, przyczyny wynikające ze stanu zdrowia (m.in. COVID-19), a także uzależnienia od alkoholu, telefonu, Internetu, narkotyków, dopalaczy. Ponadto badani zwrócili uwagę na brak narzędzi oraz poparcia działań szkoły ze strony rodziców w celu zniwelowania problemów związanych z występowaniem negatywnych zachowań wśród uczniów.

Podejmowane działania profilaktyczne i wychowawcze

Ankietowane placówki podejmują różnorodne działania profilaktyczne i wychowawcze. Przybierają one formę programów profilaktycznych i wychowawczych (np. „Profilaktyka uzależnień

w szkole ponadpodstawowej”, „Dorastanie bez lęku” w ramach profilaktyki zaburzeń lękowych), rozmów indywidualnych z uczniami i rodzicami, spotkań ze specjalistami (np. psychologiem). W placówkach oświatowych dzieci i młodzież otrzymują wsparcie zarówno w zakresie nauki, jak również w budowaniu prawidłowych relacji z rówieśnikami m.in. podczas godziny wychowawczej. Wprowadzane są także kodeksy zachowań, organizowane są zajęcia czytelnicze ukazujące prawidłowe wzorce zachowań w literaturze. W jednej ze szkół powstało autorskie nagranie w formie bajki o niepełnosprawności pt. „O mądrej królowej pszczół”.

Współpraca z rodzicami oraz z innymi instytucjami i organizacjami

Badane placówki oświatowe podejmują współpracę z rodzicami dzieci i uczniów. Najczęściej ww. współpraca przybiera postać zebrań, spotkań indywidualnych, rozmów telefonicznych, wizyt domowych, konsultacji z wychowawcą, pedagogiem szkolnym i psychologiem. Rodzicom udzielana jest pomoc w załatwieniu spraw urzędowych (np. skierowanie dziecka do poradni psychologicznej). Rodzice uczniów współorganizują i uczestniczą również w prelekcjach, uroczystościach i imprezach okolicznościowych, włączają się w akcje charytatywne, uczestniczą w spotkaniach czytelniczych. Materiały informacyjne dostarczane są rodzicom poprzez e-dziennik lub przez umieszczenie na stronie internetowej. W szkołach realizowana jest współpraca z radą rodziców.

Ankietowane placówki współpracują także z innymi instytucjami i organizacjami wspierającymi dzieci, młodzież i ich rodziny. Zazwyczaj są to jednostki działające na terenie miasta Włodawa. Ankietowani wymienili: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Włodawski Dom Kultury, Młodzieżowy Dom Kultury, Miejską Bibliotekę Publiczną, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Placówkę Opiekuńczo-Wychowawczą, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną, placówki oświatowe, Komendę Powiatową Policji, Straż Miejską, a także Sąd Rejonowy we Włodawie (III Wydział Rodzinny i Nieletnich) oraz I Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej we Włodawie. Wśród wymienianych podmiotów znalazły się również stowarzyszenia działające na rzecz dzieci, młodzieży i ich rodzin, w tym: Stowarzyszenie „Lepsze jutro”, Fundacja św. Mikołaja, Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół I Liceum Ogólnokształcącego im. T. Kościuszki we Włodawie oraz lokalne parafie.

Spośród ww. podmiotów, istotną rolę pełni Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna we Włodawie. Do jej zadań należy diagnozowanie dzieci i młodzieży oraz udzielanie im i ich rodzicom bezpośredniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Poradnia prowadzi działania profilaktyczne oraz wspierające wychowawczą, opiekuńczą i edukacyjną funkcję szkół i przedszkoli, w tym pomaga nauczycielom w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych.

W 2021 roku w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej we Włodawie udzielono pomocy 229 dzieciom z terenu z miasta. Udzielona pomoc obejmowała problemy emocjonalne związane z wprowadzeniem edukacji zdalnej oraz stanem zagrożenia epidemicznego COVID-19, diagnozę potencjału rozwojowego oraz diagnozę logopedyczną. Prowadzono terapię zaburzeń lękowych, terapię więzi i relacji rodzinnych, terapię zachowań ze spektrum zagrożenia niedostosowaniem społecznym, terapię objawów nadpobudliwości psychoruchowej. Udzielona pomoc dotyczyła problematyki zaburzeń więzi i komunikacji w rodzinie spowodowanych długotrwałą sytuacją konfliktową między rodzicami, wpływającą na trudności u dziecka w prawidłowym funkcjonowaniu, problematyki zaburzeń depresyjnych oraz interwencji kryzysowej w sytuacji zagrożenia suicydalnego, problematyki uzależnienia od Internetu, problematyki typowej dla wieku dojrzewania. W ramach działalności Poradni prowadzone jest również poradnictwo.

W analizowanym roku Poradnia wydała dzieciom i młodzieży z miasta w sumie 126 orzeczeń i opinii, w tym: 12 orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania, 9 opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, 25 orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, 4 orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych oraz 76 opinii w sprawie pomocy psychologiczno-

pedagogicznej i innych. W ramach działań prowadzonych na rzecz rodzin i dzieci z miasta Poradnia organizowała terapię rodzin w formie spotkań terapeutycznych, prelekcje dla rodziców i dzieci, mediacje rówieśnicze, konsultacje z nauczycielami, pedagogami i psychologami szkół w sprawie wsparcia rodzin podczas kształcenia na odległość oraz organizacji zajęć opiekuńczo-wychowawczych.

Potrzeby dzieci i młodzieży oraz możliwości ich zaspokojenia

Za najważniejszą potrzebę dzieci i młodzieży w mieście przedstawiciele ankietowanych placówek uznali wsparcie w zakresie zdrowia psychicznego, zaopiekowania się sferą emocjonalną, wzmacniania poczucia bezpieczeństwa, własnej wartości dziecka oraz niwelowania przyczyn poczucia lęku. Zdaniem ankietowanych ww. wsparcie jest możliwe poprzez zwiększenie dostępności pomocy specjalistycznej tj. psychiatry, psychologa, psychoterapeuty, jak również przez rozmowy o emocjach i realizację programów i innowacji pedagogicznych wspomagających rozwój dzieci.

Przedstawiciele jednostek oświatowych zwrócili uwagę na równie ważną potrzebę organizacji czasu wolnego, zwiększenia kontaktu z rówieśnikami przez rozszerzenie dostępu do alternatywnych form pozalekcyjnych, w tym do placówek umożliwiających rozwijanie uzdolnień i zainteresowań oraz innych działań kulturalnych. Zdaniem badanych, dzieci i młodzież potrzebują poczucia bezpieczeństwa i wsparcia w nabywaniu umiejętności radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych.

W celu zaspokojenia ww. potrzeb, zdaniem przedstawicieli badanych placówek, jednostki oświatowe mogą monitorować sytuację rodzinną uczniów oraz przekazywać niezbędne informacje podmiotom wspierającym dzieci, młodzież i ich rodziny. Szkoły i przedszkola posiadają niezbędne narzędzia, żeby wspierać rodziców w procesie wychowawczym, prowadzić służące poszerzaniu wiedzy oraz rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień zajęcia pozalekcyjne. Mogą udostępniać bazę szkolną i wspierać dzieci utalentowane, prowadzić dożywianie, organizować zajęcia wychowawcze i profilaktyczne oraz integrujące społeczność szkolną poprzez imprezy, wycieczki, rajdy i wyjazdy do placówek kulturalnych (np. teatru, muzeum).

Trudności i problemy dzieci i młodzieży powstałe w wyniku zdalnego nauczania

W związku z długotrwałą izolacją spowodowaną pandemią wywołaną COVID-19 uczniowie korzystali z edukacji na odległość. Przedstawiciele ankietowanych jednostek oświatowych stwierdzili, że największym problemem dotyczącym uczniów jest pogorszenie stanu psychicznego i emocjonalnego, co powoduje w efekcie depresje, stany lękowe, nerwice, poczucie osamotnienia, obniżenie samooceny. W wyniku długotrwałej izolacji zaobserwowano osłabienie relacji z rówieśnikami, utrudnienia w nawiązywaniu relacji społecznych, brak poczucia przynależności. Zwrócono uwagę na nadmierne korzystanie z urządzeń elektronicznych (np. telefon, tablet, komputer), uzależnienie od Internetu i mediów społecznościowych, cyberprzemoc. Zaobserwowano również problemy zdrowotne, które przejawiają się otyłością, słabym wzrokiem, wadami układu ruchu i postawy. Zdaniem ankietowanych dość liczną grupę stanowią dzieci wykazujące trudności w przyswajaniu wiedzy, mające zaległości w nauce spowodowane brakiem samodyscypliny, systematyczności oraz nieumiejętnością planowania i zarządzania czasem.

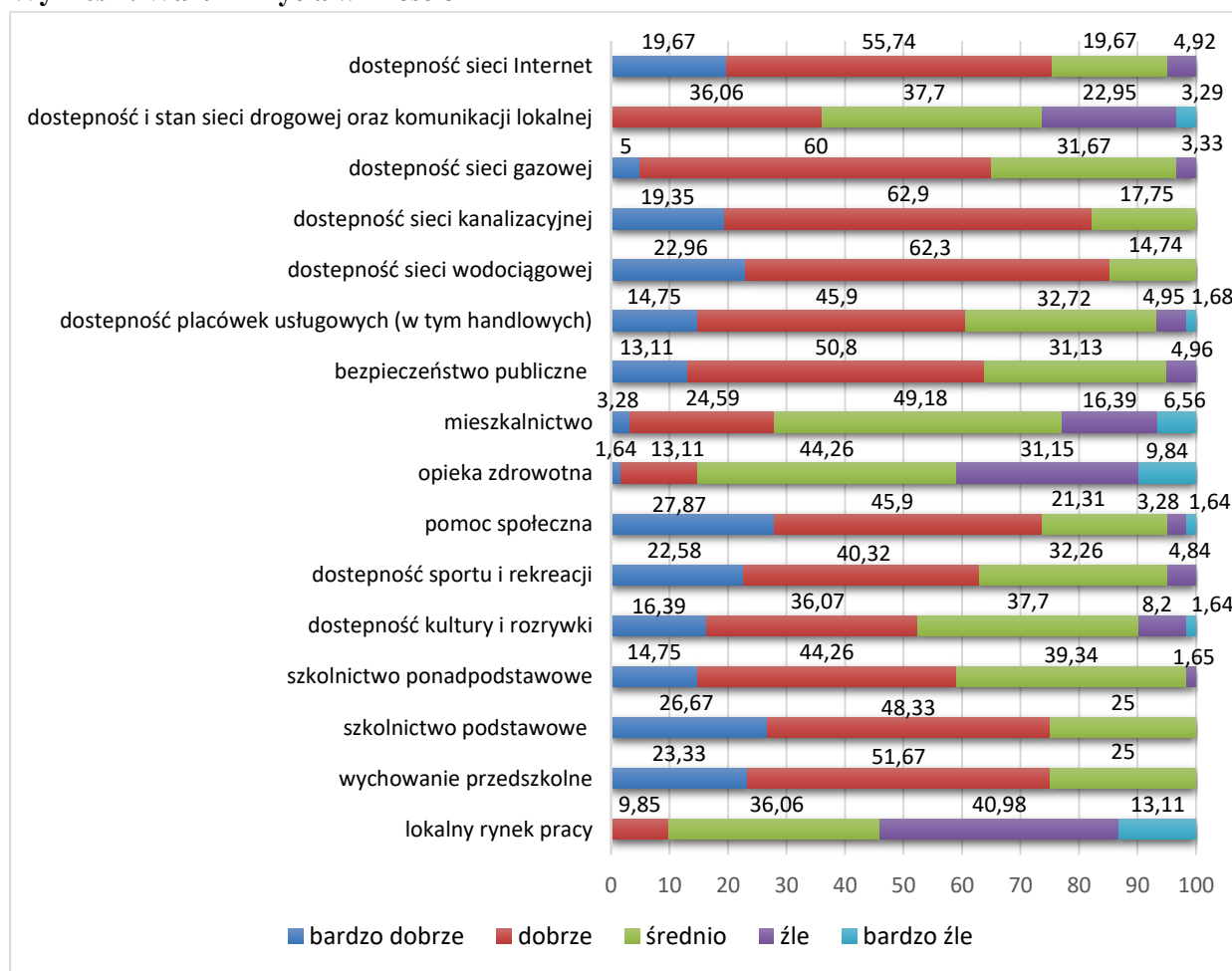
Działania wspierające dzieci i młodzież w badanych placówkach, najczęściej odbywają się w formie konsultacji i intensywnej opieki psychologiczno-pedagogicznej, zajęć z wychowawcą, zajęć wspomagających, jak też doskonalących proces uczenia się. Według ankietowanych placówki organizują zajęcia integracyjne w formie spotkań klasowych i rodzinnych. W planach nauczania wprowadzono więcej zabaw oraz aktywności społecznych i kształtujących emocjonalność dziecka. Podjęto działanie w celu dostosowania metod nauczania, procesu dydaktycznego do aktualnych, indywidualnych potrzeb ucznia. Placówki na bieżąco reagują na pojawiające się trudności. Jedynie w przedszkolach zajęcia prowadzone były bez przerwy w formie zajęć stacjonarnych.

2. RODZINA I DZIECKO W ŚRODOWISKU LOKALNYM

Dokonując diagnozy sytuacji rodziny i dziecka w mieście przeprowadzono badania ankietowe wśród mieszkańców miasta, w tym reprezentantów samorządu lokalnego – Burmistrza, Radnych, pracowników Urzędu Miejskiego we Włodawie, członków Miejskiej Komisji Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, przedstawiciele jednostek organizacyjnych Gminy Miejskiej Włodawa i innych mających siedzibę na terenie miasta, m.in. placówek oświatowych, kulturalnych, sportowych i pomocy społecznej, a także przedstawiciele jednostek służby zdrowia, policji, organizacji pozarządowych i kościoła.

Badania te posłużyły m.in. ocenie warunków życia w mieście, identyfikacji występujących na jego terenie problemów społecznych oraz poznaniu istotnych z punktu widzenia niniejszego Programu, opinii na temat przyczyn bezradności opiekuńczo-wychowawczej oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego rodzin, negatywnych zjawisk społecznych wśród dzieci i młodzieży, ich przyczyn, a także propozycji działań, które należałoby podjąć w celu zmniejszenia natężenia tych problemów i zminimalizowania ich skutków. Do analizy przedłożono w sumie 62 wypełnione anonimowo ankiety. Odpowiedzi na pytanie o warunki życia w mieście przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1. Warunki życia w mieście

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Analizując warunki życia w mieście, przedstawiciele środowiska lokalnego najlepiej ocenili dostępność sieci wodociągowej (łącznie 85,26% ocen dobrych i bardzo dobrych) i kanalizacyjnej

(w sumie 82,25% ocen dobrych i bardzo dobrych). Z wysoką oceną spotkał się także dostęp do sieci Internet (łącznie 75,41% ocen dobrych i bardzo dobrych), placówek przedszkolnych i szkolnictwa podstawowego (75,0% ocen dobrych i bardzo dobrych), a także do pomocy społecznej (ogółem 73,77% ocen dobrych i bardzo dobrych).

Nieco niżej oceniono dostępność sieci gazowej (65% ocen dobrych i bardzo dobrych), bezpieczeństwo publiczne (63,91% ocen dobrych i bardzo dobrych), dostęp do sportu i rekreacji (62,9% ocen dobrych i bardzo dobrych).

Najslabiej ankietowani ocenili lokalny rynek pracy (łącznie 54,09% ocen bardzo złych i złych), opiekę zdrowotną (w sumie 40,99% ocen bardzo złych i złych) oraz dostępność i stan sieci drogowej oraz komunikacji lokalnej (26,24% ocen bardzo złych i złych).

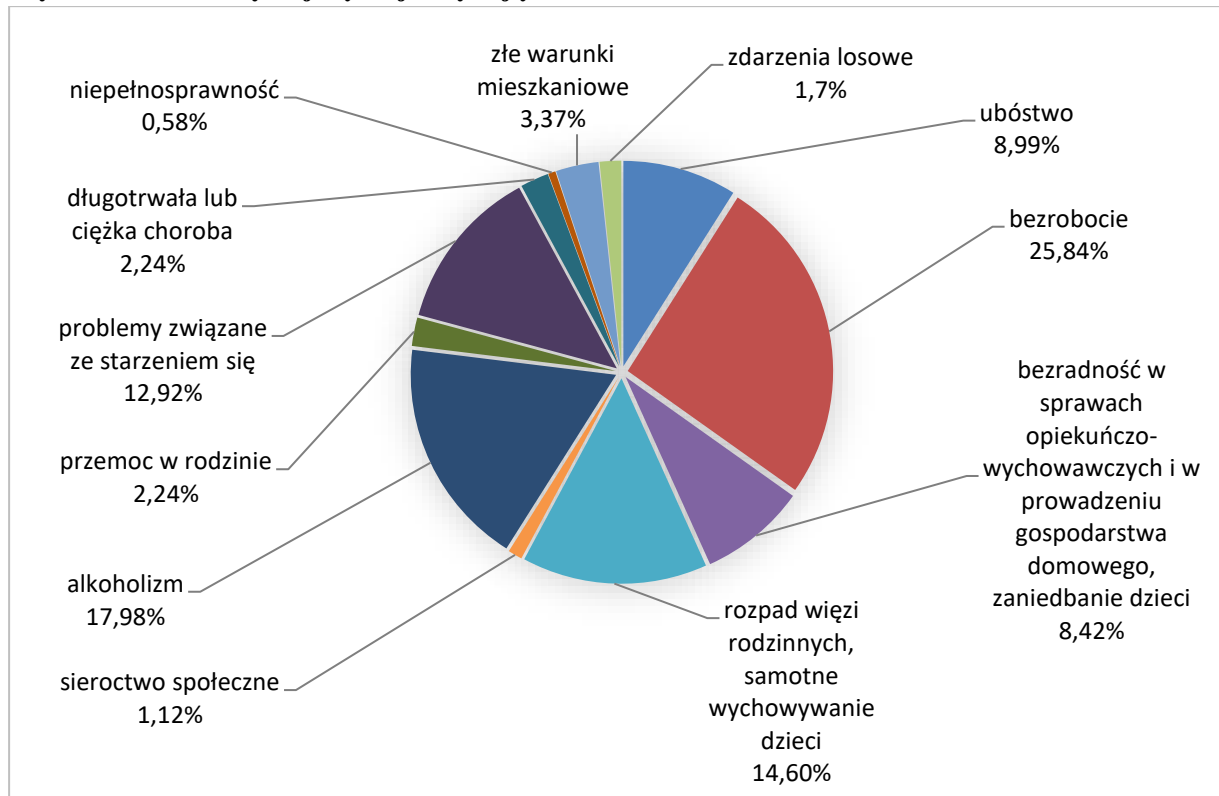
Na poziomie przeciętnym respondenci oceniają zasób mieszkań w mieście (49,18% ocen średnich) oraz dostęp do opieki medycznej (44,26% ocen średnich)

Sposobem na poprawę sytuacji osób bezrobotnych w mieście, zdaniem 38% badanych, jest przede wszystkim zwiększenie miejsc pracy poprzez pozyskanie inwestorów oraz wsparcie rozwoju przedsiębiorczości.

Blisko połowa ankietowanych uważa, że w mieście jest względnie bezpiecznie (odpowiedzi „tak” 43,10%, odpowiedzi „raczej tak” 44,82%). Najczęściej wymienianymi przesłankami zaburzającymi poczucie bezpieczeństwa mieszkańców w mieście są osoby nadużywające alkoholu w miejscach publicznych (38%) oraz zagrożenia na drogach powodowane m.in. piractwem drogowym lub prowadzeniem pojazdów pod wpływem alkoholu (31,52%).

Kolejny wykres przedstawia odpowiedzi badanych na pytanie o problemy, które najczęściej dotyczą mieszkańców miasta.

Wykres 2. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców miasta

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Jako główny problem, który dotyka mieszkańców miasta, ankietowani wskazali bezrobocie (25,84%), następnie alkoholizm (17,98%) i rozpad więzi rodzinnych, samotne rodzicielstwo (14,60%). Zwrócono również uwagę na problemy osób starszych (12,92%) oraz ubóstwo (8,99%).

Według oceny osób biorących udział w badaniu przyczyną ubóstwa wśród mieszkańców jest bezrobocie, dziedziczenie ubóstwa, wyuczona bezradność oraz uzależnienia. W celu rozwiązania problemu ubóstwa badani wskazują głównie podjęcie działań w zakresie pomocy w znalezieniu zatrudnienia.

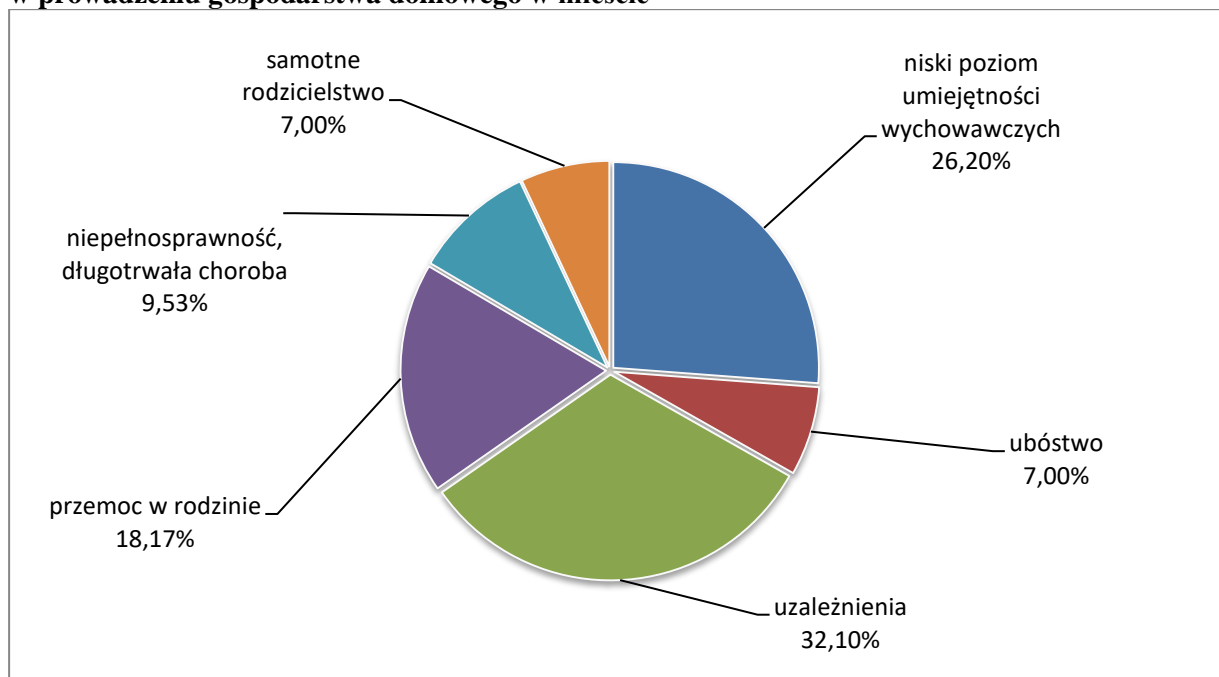
W opinii ankietowanych osoby starsze w mieście najczęściej stykają się z problemem samotności oraz chorobami wynikającymi z racji ich wieku. Rozwiązaniem problemów osób starszych, według badanych, jest zwiększenie dostępu do lekarzy i specjalistów (26,16%) oraz zapewnienie dostępności placówek wsparcia dziennego, takich jak klub seniora lub dzienny dom pobytu (23,23%).

Do trudności, z jakimi mierzą się mieszkańcy miasta, należą także problemy osób niepełnosprawnych. Zdaniem badanych należą do nich zarówno brak ofert i możliwości na podjęcie pracy (18,23%), jak też utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych (16,35%). W opinii ankietowanych, aby temu zaradzić niezbędne jest zwiększenie dostępu do rehabilitacji oraz tworzenie miejsc pracy dostosowanych do możliwości osób niepełnosprawnych.

Według badanych problemem mieszkańców jest również bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego (8,42%) oraz występowanie problemu uzależnień. Jako przyczynę występujących uzależnień ankietowani wskazywali niezaradność życiową, indywidualne skłonności do popadania w nałogi.

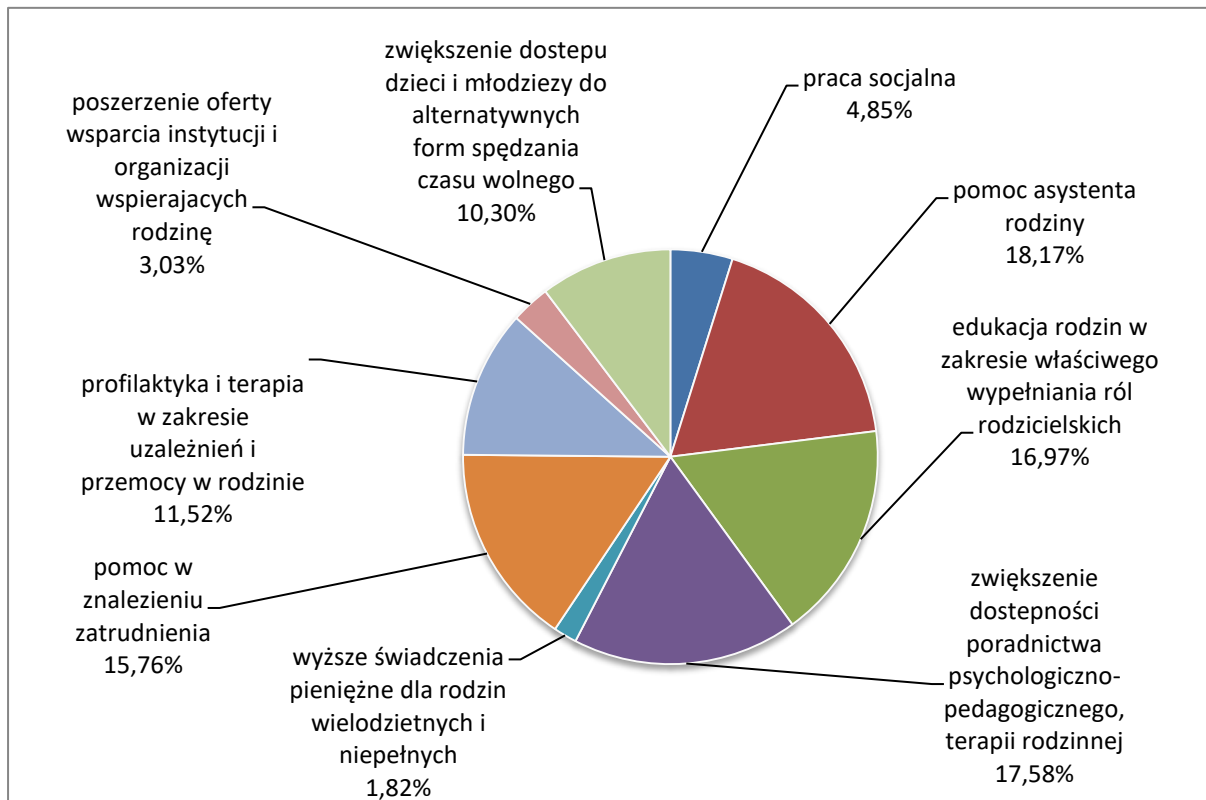
Na poniższych wykresach przedstawiono odpowiedzi respondentów na temat przyczyn bezradności opiekuńczo-wychowawczej oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz wskazane przez nich działania, które przyniosłyby największą skuteczność w zapobieganiu i rozwiązywaniu tego problemu.

Wykres 3. Przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w mieście

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Wykres 4. Działania poprawiające sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo w mieście

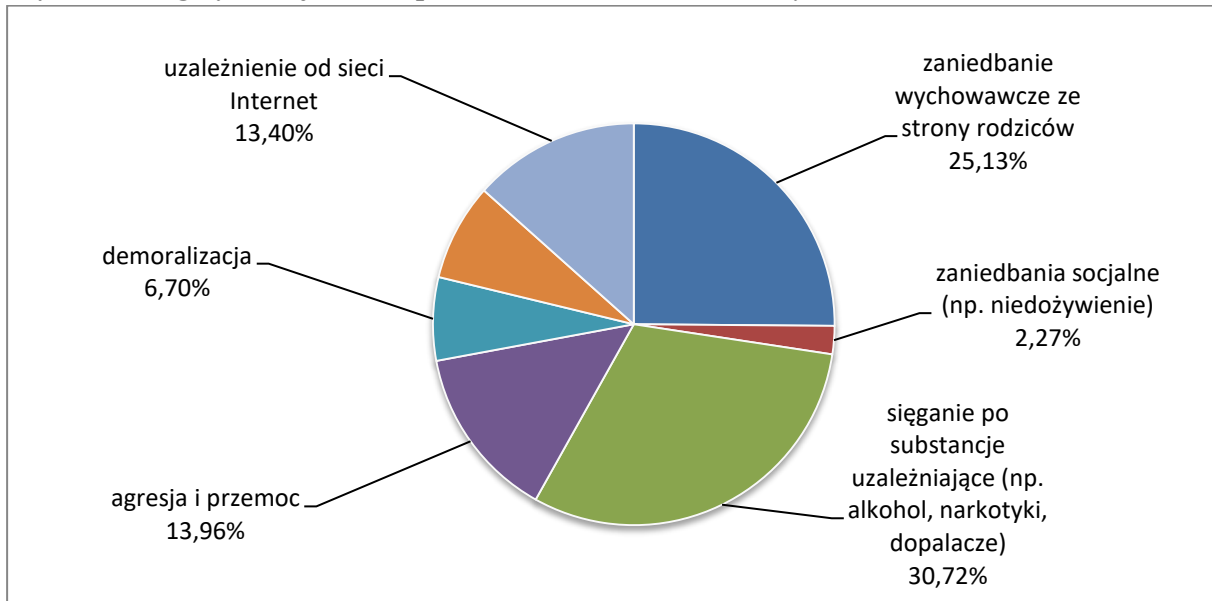

W opinii badanych głównymi przyczynami bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w mieście są uzależnienia (32,10%) i niski poziom umiejętności wychowawczych (26,20%). Zdaniem 18% badanych duży wpływ na występowanie tego problemu ma przemoc w rodzinie (18,17%).

Wśród działań, których podjęcie mogłoby poprawić sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo, ankietowani wskazywali zapewnienie pomocy asystenta rodziny (18,17%) oraz zwiększenie dostępności poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego (17,58%). W celu poprawy funkcjonowania rodzin niewydolnych wychowawczo ankietowani wskazali również działania edukujące rodziny w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich (16,97%) oraz udzielanie wsparcia w poszukiwaniu zatrudnienia (15,76%).

Kolejne wykresy prezentują opinie respondentów na temat negatywnych zjawisk społecznych, na które narażone są dzieci i młodzież w mieście, problemów występujących w rodzinie i w środowisku lokalnym, które są ich najczęstszymi przyczynami, oraz działań, które mogłyby być odpowiedzią na problemy, z którymi zmagają się dzieci i młodzież.

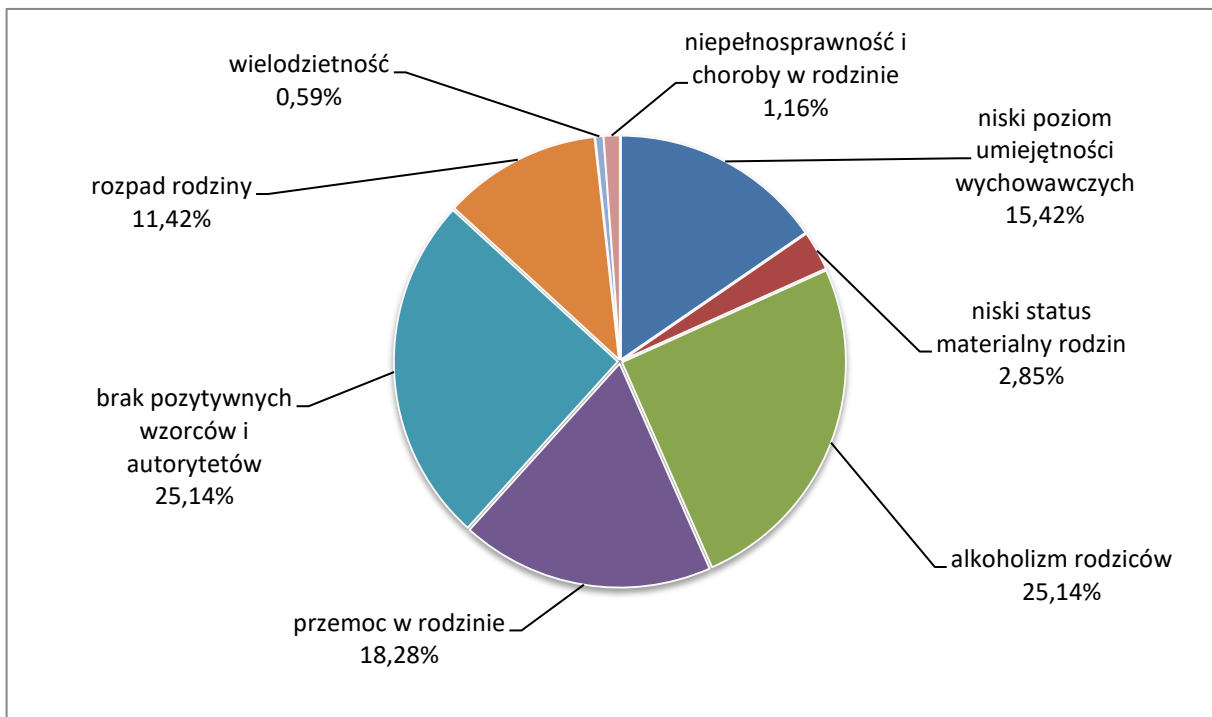
Wykres 5. Negatywne zjawiska społeczne, na które narażone są dzieci i młodzież w mieście

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Według ankietowanych, do negatywnych zjawisk społecznych, na które najbardziej narażone są dzieci i młodzież z miasta, należą: sięganie po substancje uzależniające, np. alkohol, narkotyki, dopalacze (30,72%) oraz zaniedbania wychowawcze ze strony rodziców (25,13%). Niepokojącymi problemami są również agresja i przemoc (13,96%) i uzależnienie od sieci Internet (13,40%).

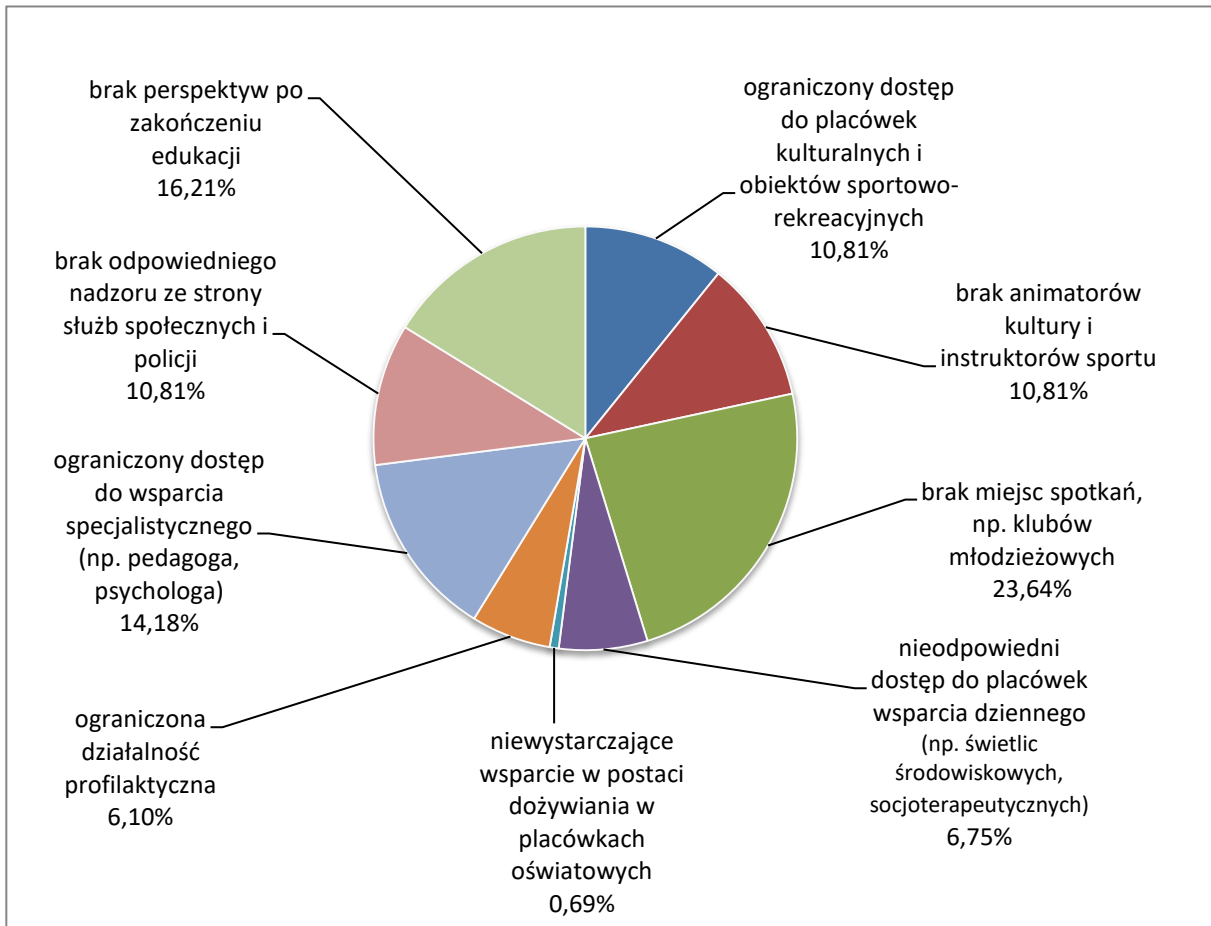
Wykres 6. Problemy występujące w rodzinie, które są najczęstszymi przyczynami negatywnych zjawisk społecznych wśród dzieci i młodzieży z miasta

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Biorąc pod uwagę problemy występujące w rodzinie, które są najczęstszymi przyczynami negatywnych zjawisk społecznych wśród dzieci i młodzieży z miasta, ankietowani na równym poziomie wskazali brak pozytywnych wzorców i autorytetów (25,14%) oraz alkoholizm rodziców (25,14%). Problemem powodującym niestosowne zachowania wśród dzieci i młodzieży jest także przemoc w rodzinie (18,28%) oraz niski poziom umiejętności wychowawczych (15,42%).

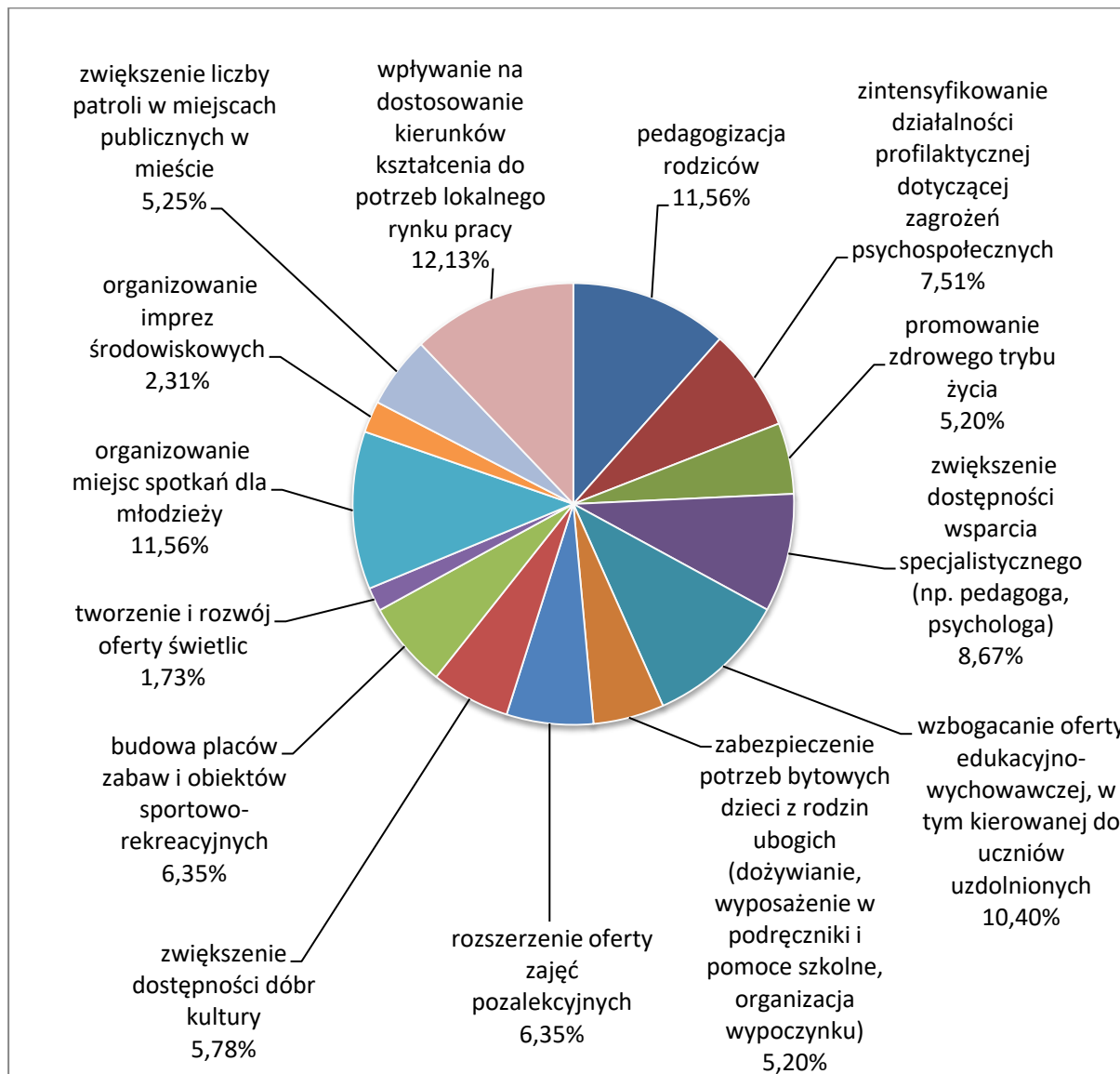
Wykres 7. Problemy występujące w środowisku lokalnym, które są najczęstszymi przyczynami negatywnych zjawisk społecznych wśród dzieci i młodzieży z miasta

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Szukając przyczyn negatywnych zjawisk społecznych wśród dzieci i młodzieży w problemach występujących w środowisku lokalnym, badani zwrócili uwagę na brak miejsc spotkań, np. klubów młodzieżowych (23,64%) oraz brak perspektyw po zakończeniu edukacji (16,21%). Na negatywne zachowania wśród dzieci i młodzieży występujące w środowisku lokalnym, zdaniem ankietowanych, wpływa brak animatorów kultury i instruktorów sportu (10,81%), ograniczony dostęp do placówek kulturalnych i obiektów sportowo-rekreacyjnych (10,81%) oraz brak odpowiedniego nadzoru ze strony służb społecznych i policji (10,81%).

Wykres 8. Działania mogące być odpowiedzią na problemy, z którymi zmagają się dzieci i młodzież w mieście

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Wskazując działania, jakie mogłyby być odpowiedzią na problemy, z którymi zmagają się dzieci i młodzież w mieście, ankietowani nie wyodrębnili dominujących form pomocy. Najwięcej badanych wskazało na potrzebę dostosowania kierunków kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy (12,13%), pedagogizację rodziców (11,56%) i organizowanie miejsc spotkań dla młodzieży (11,56%) oraz wz bogacanie oferty edukacyjno-wychowawczej (10,40%).

3. POMOC I WSPARCIE RODZINY I DZIECKA

Główną instytucją, która świadczy w mieście pomoc i wsparcie rodzinom i dzieciom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie. Prowadząc działalność w powyższym zakresie jednostka realizuje zadania wynikające m.in. z takich aktów prawnych, jak:

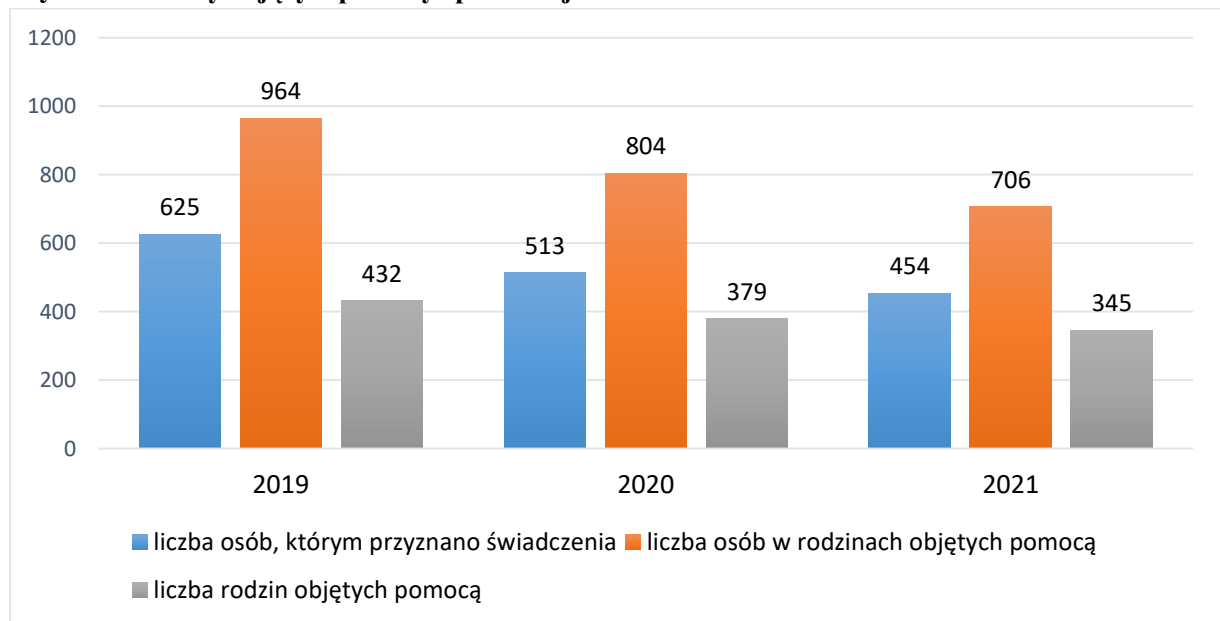
- ustawa o pomocy społecznej,

- ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- ustawa o świadczeniach rodzinnych,
- ustawa o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- ustawa o dodatkach mieszkaniowych,
- ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ustawa o systemie oświaty,
- ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych,
- ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- ustawa Prawo energetyczne,
- ustawa o wspieraniu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.

Analizując lata 2019 – 2021 liczba osób w rodzinach, którym Ośrodek udzielił pomocy i wsparcia ulegała zmniejszeniu (625 osób w 2019 r., 513 osób w 2020 r., 454 w 2021 r.) podobnie, jak liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia (964 w 2019 r., 804 w 2020 r., 706 w 2021 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 9. Korzystający z pomocy społecznej w mieście w latach 2019-2021

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie.

Biorąc pod uwagę strukturę rodzin korzystających ze wsparcia Ośrodka, najliczniejsze grupy w latach 2019 – 2021 stanowiły osoby samotne oraz rodziny dwu-, trzy- i czteroosobowe. Wśród rodzin z dziećmi i rodzin niepełnych dominowały rodziny z 1 dzieckiem lub 2 dziećmi, a wśród rodzin emerytów i rencistów rodziny jednoosobowe. Dane szczegółowe na ten temat przedstawia poniższa tabela.

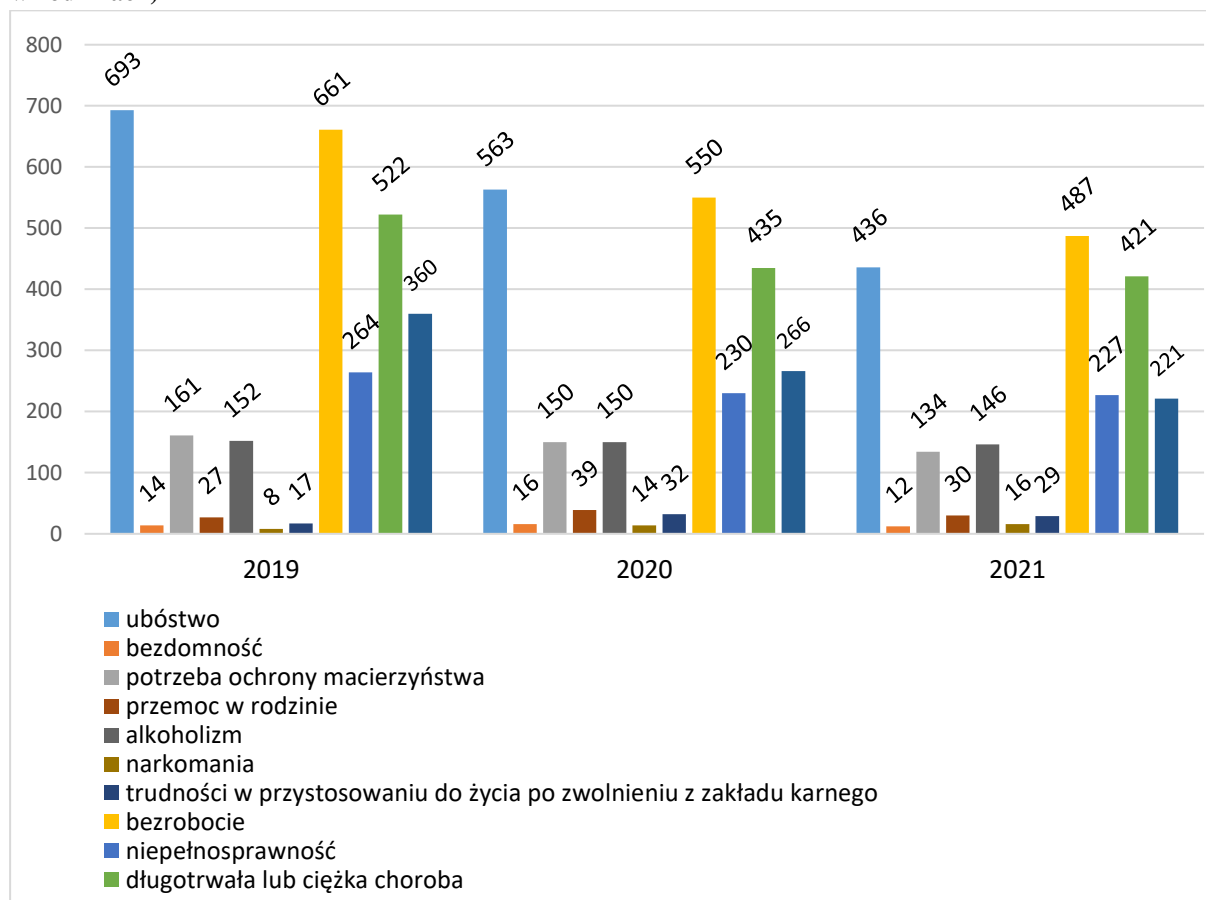
Tabela nr 2. Typy rodzin objętych pomocą społeczną w mieście w latach 2019-2021

Typy rodzin		Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
rodziny ogółem		459	395	365	1018	837	739
o liczbie osób:	1	214	203	202	214	203	202
	2	76	62	66	152	124	132
	3	71	56	35	213	168	105
	4	65	42	29	260	168	116
	5	22	21	21	110	105	105
	6 i więcej	11	11	12	69	69	79
w tym rodziny z dziećmi ogółem:		169	125	103	616	469	402
o liczbie dzieci:	1	70	48	38	190	132	103
	2	62	44	36	238	164	143
	3	26	23	19	121	111	92
	4	9	7	6	53	42	35
	5	2	3	3	14	20	21
	6	0	0	1	0	0	8
	7 i więcej	0	0	0	0	0	0
rodziny niepełne ogółem:		74	51	46	225	152	144
o liczbie dzieci:	1	37	24	23	89	55	56
	2	22	18	14	71	57	47
	3	13	7	6	55	29	25
	4 i więcej	2	2	3	10	11	16
rodziny emerytów i rencistów ogółem:		111	104	101	165	165	152
o liczbie osób:	1	73	64	67	73	64	67
	2	25	24	25	50	48	50
	3	10	12	3	30	36	9
	4 i więcej	3	4	6	12	17	26

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie.

Wśród mieszkańców miasta korzystających ze wsparcia Ośrodka w latach 2019 – 2021, najliczniejsze grupy stanowiły osoby pochodzące z rodzin o niskim statusie materialnym, niejednokrotnie dotkniętych bezrobociem, długotrwałą lub ciężką chorobą. Potwierdzają to przedstawione na poniższym wykresie dane dotyczące powodów udzielania pomocy społecznej w mieście.

Wykres 10. Powody przyznawania pomocy społecznej w mieście w latach 2019-2021 (liczba osób w rodzinach)

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie.

W okresie ostatnich trzech lat głównym powodem udzielania pomocy społecznej w mieście było bezrobocie i powodowane nim ubóstwo oraz długotrwała lub ciężka choroba. Liczba rodzin objętych wsparciem Ośrodka z ww. przyczyn z roku na rok malała. (bezrobocie: 249 w 2019 r., 215 w 2020 r., 191 w 2021 r., ubóstwo: 296 w 2019 r., 254 w 2020 r., 205 w 2021 r., długotrwała lub ciężka choroba: 273 w 2019 r., 248 w 2020 r., 239 w 2021 r.). Niewielki wzrost można zaobserwować w przypadku rodzin, w których występuje przemoc (7 w 2019 r., 12 w 2020 r., 12 w 2021 r.), narkomania (4 w 2019 r., 6 w 2020 r., 8 w 2021 r.), trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (11 w 2019 r., 16 w 2020 r., 15 w 2021 r.).

Ważne powody przyznawania świadczeń z zakresu pomocy społecznej stanowiły również niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, a także potrzeba ochrony macierzyństwa i alkoholizm.

Udzielane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie świadczenia pomocy społecznej miały charakter pieniężny, niepieniężny oraz w formie usług. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2019 – 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w mieście przez MOPS w latach 2019-2021

Formy świadczeń		Liczba osób, którym przyznano świadczenia			Liczba świadczeń		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
pieniężne	zasiłek stały	67	65	52	633	598	495
	zasiłek okresowy	223	182	155	1.224	1.102	959
	zasiłek celowy	282	267	240	x	x	x
niepieniężne	posiłek	233	149	117	24.060	7.604	10.968
	schronienie	9	8	6	1.217	x	x
	ubranie	0	0	0	0	0	0
	bilet kredytowany	0	0	1	0	0	1
	Odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej	11	14	14	108	149	156
	sprawienie pogrzebu	1*	0	1*	1	0	1
usługi	usługi opiekuńcze	69	70	73	11.012	9.219	9.876
	specjalistyczne usługi opiekuńcze	0	0	0	0	0	0
	specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	3	3	6	573	405	543
	poradnictwo specjalistyczne	x	x	1*	x	x	x
	praca socjalna	320*	247*	326*	x	x	x
	interwencja kryzysowa	x	x	x	x	x	x
	kontrakt socjalny	31	16	30	20	16	25

* liczba rodzin

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie.

Spośród świadczeń pieniężnych najczęściej udzielaną formą pomocy w omawianym okresie był zasiłek okresowy przyznawany głównie ze względu na bezrobocie, długotrwałą lub ciężką chorobę, niepełnosprawność (1.224 świadczenia w 2019 r., 1.102 świadczenia w 2020 r., 959 świadczeń w 2021 r.).

Ważną formą wsparcia finansowego był również zasiłek celowy przyznawany na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu. Liczba osób, którym przyznano zasiłek celowy corocznie maleje (282 w 2019 r., 267 w 2020 r., 240 w 2021 r.).

Dominującą formą pomocy niepieniężnej stanowił natomiast posiłek, który był wsparciem udzielanym przede wszystkim dzieciom, m.in. w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. W okresie 2019 – 2021 liczba osób objętych tym rodzajem pomocy również ulegała zmniejszeniu (233 w 2019 r., 149 w 2020 r., 117 w 2021 r.).

Z kolei wśród świadczeń w formie usług najistotniejszą rolę odgrywała praca socjalna, świadczona w celu poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Praca socjalna była prowadzona m.in. w oparciu o kontrakt socjalny. W tym przypadku liczba rodzin, którym udzielono tego rodzaju wsparcia, wahała się w okresie ostatnich trzech lat (320 w 2019 r., 247 w 2020 r., 326 w 2021 r.).

W grupie świadczeń w formie usług największą ilość stanowiły usługi opiekuńcze świadczone osobom starszym, samotnym, które z powodu wieku lub choroby wymagały wsparcia innych osób. Liczba świadczeń udzielanych w formie usług opiekuńczych w omawianym okresie malała mimo, że liczba osób korzystających corocznie wzrasta. W 2019 roku przyznano 11.012 świadczeń, w 2020 roku – 9.219, a w 2021 roku – 9.876.

Program Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025

Wahania w liczba świadczeń niepieniężnych oraz tych udzielanych w formie usług na przestrzeni ostatnich trzech lat są spowodowane ogłoszonym stanem epidemii i wprowadzonymi ograniczeniami.

W ramach realizowanych zadań Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie przyznawał także zasiłki rodzinne oraz dodatki do zasiłku rodzinnego, świadczenia opiekuńcze, jednorazowe zapomogi z tytułu urodzenia dziecka, świadczenia rodzicielskie, świadczenia wychowawcze oraz zasiłki dla opiekunów, jak również świadczenie „Dobry start”, którego realizację od 2021 roku przejął Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Dane w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 4. Świadczenia rodzinne przyznane w mieście w latach 2019-2021

Rodzaj świadczenia		Liczba świadczeń		
		2019	2020	2021
zasiłek rodzinny		9.539	8.098	6.701
dodatki do zasiłku rodzinnego	dodatek do zasiłku z tytułu urodzenia dziecka	60	36	39
	dodatek do zasiłku z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego	226	161	111
	dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka	527	479	403
	dodatek do zasiłku z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego	521	552	478
	dodatek do zasiłku z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	1.137	868	792
	dodatek do zasiłku z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania	260	207	165
	dodatek do zasiłku z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej	1.109	993	935
zasiłek pielęgnacyjny		3.336	3.409	3.441
specjalny zasiłek opiekuńczy		341	222	131
świadczenie pielęgnacyjne		591	901	914
jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka		61	74	53
świadczenie rodzicielskie		373	321	337
zasiłek dla opiekuna		90	37	24
świadczenie wychowawcze		19.173	23.963	23.339
świadczenie „Dobry start”		0	1.317	24

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie.

Ośrodek zajmował się również przyznawaniem stypendiów i zasiłków szkolnych. Pomoc ta świadczona jest uczniom pochodzącym z rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i służy zmniejszeniu różnic w dostępie do edukacji oraz umożliwieniu pokonywania barier w dostępie do edukacji. W 2021 roku z tego rodzaju wsparcia skorzystało 81 osób, w tym, w okresie styczeń – czerwiec stypendia wypłacono 39 uczniom, a w okresie wrzesień – grudzień wypłacono świadczenia 42 uczniom. W 2021 roku nie wypłacono zasiłku szkolnego.

Kolejną formą pomocy, spoza systemu pomocy społecznej, udzieloną przez Ośrodek są świadczenia alimentacyjne, które służą wsparciu osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej w przypadku bezskuteczności egzekucji zasądzonych świadczeń alimentacyjnych. W latach 2019 – 2021 liczba osób, którym przyznano tę pomoc zmniejszała się z roku na rok (159 w 2019 r., 142 w 2020 r., 125 w 2021 r.). W związku ze zmniejszającą się liczbą osób korzystających

ze świadczeń alimentacyjnych, uległa zmniejszeniu ich liczba (1.980 w 2019 r., 1.722 w 2020 r., 1.506 w 2021 r.) Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Świadczenia alimentacyjne przyznane w mieście w latach 2019-2021

	2019	2020	2021
liczba osób, korzystających ze świadczenia alimentacyjnego	159	142	125
liczba wypłaconych świadczeń	1.980	1.722	1.506

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie.

W analizowanym okresie Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie przyznawał również dodatki mieszkaniowe, które przysługują najemcom oraz podnajemcom lokali mieszkalnych, członkom spółdzielni mieszkaniowych zamieszkującym na podstawie spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego, osobom zajmującym lokale mieszkalne w budynkach stanowiących ich własność i właścicielom lokali mieszkalnych, innym osobom mającym tytuł prawny do zajmowanego lokalu mieszkalnego i ponoszącym wydatki związane z jego zajmowaniem, jak również osobom zajmującym lokal mieszkalny bez tytułu prawnego, oczekującym na przysługujący im lokal zamienny lub socjalny. O pomoc w formie dodatku mieszkaniowego mogły ubiegać się osoby, których średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego w okresie 3 miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku mieszkaniowego nie przekraczała 45% wynagrodzenia narodowego obowiązującego w dniu złożenia wniosku w gospodarstwie jednoosobowym i 30% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Dodatki mieszkaniowe przyznane w mieście w latach 2019-2021

	2019	2020	2021
liczba świadczeń	2.813	2.579	2.595
kwota świadczeń	502.662,57	489.884,11	531.898,14

Źródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie.

W latach 2019 – 2021 liczba świadczeń w formie dodatku mieszkaniowego ulegała zmniejszeniu z 2.813 w 2019 r. do 2.595 w 2021 r. Mimo zdecydowanie mniejszej ilości przyznanych dodatków mieszkaniowych kwota z roku na rok wzrastała (z 502.662,57 w 2019 r. do 531.898,14 w 2021 r.). Wzrost kwoty wypłaconych świadczeń spowodowana była zmianą sposobu obliczania dochodu gospodarstwa domowego, która obowiązuje od 1 lipca 2021 r.

Miejski Zespół Interdyscyplinarny

Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizował Miejski Zespół Interdyscyplinarny, który w 2021 roku zwołał 5 posiedzeń zespołu w formie stacjonarnej oraz 1 posiedzenie w formie zdalnej. Przedstawiciele instytucji działających na rzecz dzieci i rodziny, podejmując interwencje w środowisku wobec rodzin dotkniętych przemocą, wszczęli 19 procedur „Niebieskie Karty”, z czego 13 procedur wszczęli przedstawiciele Komendy Powiatowej Policji we Włodawie, 4 procedury pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej we Włodawie, 1 procedura została przekazana do realizacji przez Ośrodek Pomocy Społecznej Dzielnicy Wola m. st. Warszawy, a 1 przez zespół Interdyscyplinarny w Cycowie. Ponadto członkowie grup roboczych w 2021 roku pracowali nad 33 przypadkami przemocy w rodzinie, co do których procedurę wszczęto w latach poprzednich i do 31 grudnia 2020 roku ich nie zakończono. W sumie w 2021 roku prowadzono 52 procedury „Niebieskie Karty”. Przewodniczący Miejskiego Zespołu

Interdyscyplinarnego powołał 19 nowych grup roboczych w celu rozwiązywania problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach.

W omawianym okresie gmina miejska realizowała także zadania z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień. W ramach ww. działań w latach 2019 – 2021 organizowano m.in. wycieczki i opiekę dla dzieci i młodzieży oraz wsparcie w ramach Świetlicy Środowiskowej, pomoc specjalistyczną w Centrum Profilaktyki i Rozwoju Osobowości oraz Punktu Konsultacyjnego dla Ofiar Przemocy w Rodzinie

Do zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizowanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie w latach 2019 – 2021 należało m.in.: prowadzenie Świetlicy Środowiskowej we Włodawie, będącej placówką wsparcia dziennego, zapewnienie rodzinom przeżywającym trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz rodzin wspierających, współfinansowanie kosztów pobytu dzieci w pieczy zastępczej.

Świetlica Środowiskowa

Zadaniem Świetlicy Środowiskowej we Włodawie, działającej w strukturach Ośrodka, jest zapewnienie dzieciom opieki i wychowania, pomoc w nauce, organizacja czasu wolnego, zabawy i zajęć sportowych, rozwój zainteresowań. Świetlica dysponuje 30 miejscami. W 2021 roku wsparciem świetlicy środowiskowej zostało objętych 83 wychowanków.

Asystent rodziny

W okresie ostatnich trzech lat Ośrodek zatrudniał i nadal zatrudnia asystenta rodziny (1 etat). W 2021 roku asystent objął wsparciem 14 rodzin z terenu miasta Włodawa, wykazujących trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Przed 31 grudnia 2021 r. współpracę zakończono z 6 rodzinami z ww. grupy, w tym z 1 rodziną – ze względu na zaprzestanie współpracy przez rodzinę i brak osiągniętych efektów, członkowie pozostałych 5 rodzin wyjechali poza teren gminy miejskiej Włodawa.

Rodziny wspierające

W celu wzmocnienia działań zmierzających do wsparcia rodzin dysfunkcyjnych Ośrodek podjął współpracę z rodzinami wspierającymi, których głównym zadaniem jest udzielenie pomocy rodzinom wykazującym trudności w opiece i wychowaniu dzieci oraz w prawidłowym funkcjonowaniu w społeczeństwie.

W 2021 roku Ośrodek nawiązał współpracę i zawarł umowy z dwiema rodzinami wspierającymi, dzięki temu dwie rodziny przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej otrzymały wsparcie.

Współfinansowanie pobytu dziecka w pieczy zastępczej

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej zobowiązuje gminę do współfinansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej. Liczba dzieci z terenu gminy miejskiej Włodawa umieszczonych w pieczy zastępczej, według stanu na ostatni dzień roku wynosiła odpowiednio: 26 w 2019 r., 28 w 2020 r., 30 w 2021 r. Wydatki z tytułu umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, co roku wzrasta, podobnie jak liczba dzieci będących poza rodziną biologiczną. Ww. wydatki wynosiły: 252.578,26 zł w 2019 r., 323.964,30 zł w 2020 r., 402.925,64 zł w 2021 r.

Program Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025

Pomoc i wsparcie rodzinom i dzieciom mieszkającym we Włodawie udzielają także inne podmioty wchodzące w skład infrastruktury socjalnej miasta. Dane szczegółowe na ich temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Inne podmioty świadczące pomoc i wsparcie rodzinie i dziecku w mieście

Nazwa i adres instytucji	Zakres oferowanych usług
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie we Włodawie Al. J. Piłsudskiego 66 22-200 Włodawa	PCPR jest jednostką organizacyjną powiatu włodawskiego do wykonywania zadań powiatu w zakresie: pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza we Włodawie ul. Sztabowa 2a 22-200 Włodawa	Jednostka jest całodobową placówką opiekuńczo-wychowawczą przeznaczoną dla dzieci. Jednostka realizuje zadania placówki typu socjalizacyjnego i interwencyjnego.
Świetlica Środowiskowa we Włodawie ul. Szkolna 7 22-200 Włodawa	Świetlica jest placówką wsparcia dziennego, której działania ukierunkowane są na dzieci i młodzież pochodzące z rodzin przejawiających problemy opiekuńczo-wychowawcze. Świetlica realizuje zadania edukacyjne, profilaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze.
Centrum Profilaktyki i Rozwoju Osobowości ul. Szkolna 7 22-200 Włodawa	Centrum Profilaktyki wspiera przede wszystkim osoby uzależnione i współuzależnione. W Centrum Profilaktyki realizowane są m.in. zajęcia terapeutyczne dla osób współuzależnionych i członków rodzin osób uzależnionych oraz zajęcia terapeutyczne dla osób uzależnionych, szkodliwie zażywających.
EURO-MEDICA Centrum Psychologii i Psychoterapii Poradnia Psychologiczna dla Dzieci i Młodzieży ul. Trębacka 3 22-200 Włodawa	Poradnia oferuje nieodpłatną pomoc psychologiczno-psychoterapeutyczną dla dzieci i młodzieży w ramach kontraktu z NFZ, bez skierowania. Zakres usług zawiera porady psychologiczne, sesje psychoterapii indywidualnej, sesje psychoterapii rodzinnej, sesje wsparcia psychospołecznego, wizyty środowiskowe w domu, szkole lub innym miejscu tzw. środowisku, w którym przebywają dzieci i młodzież.
Punkt Konsultacyjny dla Ofiar Przemocy w Rodzinie ul. Szkolna 7 22-200 Włodawa	Punkt Konsultacyjny działa przy Centrum Profilaktyki i Rozwoju Osobowości. W Punkcie Konsultacyjnym prowadzone są dyżury i konsultacje prawne oraz porady psychologiczne dla osób dotkniętych przemocą.

Zródło danych: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Włodawie.

4. ANALIZA SWOT

Przeprowadzona na potrzeby niniejszego dokumentu analiza SWOT posłużyła identyfikacji mocnych i słabych stron lokalnego systemu wspierania rodziny oraz szans i zagrożeń, jakie przed nim stoją. Pozwoliła oszacować potencjał, jakim miasto dysponuje w tym obszarze oraz określić stopień, w jakim posiadane zasoby odpowiadają potrzebom i oczekiwaniom rodzin i dzieci mieszkających na jej terenie.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • odpowiednia dostępność szkół podstawowych w mieście • zapewnianie dostępu do kształcenia integracyjnego i/lub specjalnego w mieście • prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie • prowadzenie wśród rodziców i nauczycieli działań edukacyjno-szkoleniowych i informacyjnych z zakresu uzależnień i przeciwdziałania przemocy w rodzinie 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczający dostęp rodzin do poradnictwa specjalistycznego • brak w mieście ośrodków wsparcia dla rodzin i osób samotnie wychowujących dzieci • niewystarczający dostęp do placówek wsparcia dla dzieci i młodzieży w mieście • niewystarczająca do potrzeb i oczekiwań dzieci i młodzieży oferta spędzania czasu wolnego • nieodpowiednia dostępność opieki medycznej w mieście

Program Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie wśród dzieci i młodzieży działań profilaktycznych, informacyjnych i edukacyjnych w zakresie uzależnień i przeciwdziałania przemocy w rodzinie • podejmowanie działań w ramach zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie • funkcjonowanie w mieście Centrum Profilaktyki i Rozwoju Osobowości, Punktu Konsultacyjnego dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, • grupa samopomocowa AA • upowszechnianie wśród rodzin dotkniętych bezrobociem ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy oraz o usługach poradnictwa zawodowego i szkoleniach • pozyskiwanie środków finansowych z funduszy zewnętrznych na przeciwdziałanie bezrobociu (m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej) • podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz rodzin, dzieci i młodzieży 	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczony dostęp rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie do pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej • nieodpowiedni dostęp rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie do wsparcia psychospołecznego • ograniczony dostęp do poradni odwykowej • niska skuteczność działań na rzecz rodzin dotkniętych bezrobociem • niewystarczające w stosunku do potrzeb działania zachęcające inwestorów do tworzenia w mieście nowych miejsc pracy (np. dotyczące przygotowywania terenów pod inwestycje, oferowania ulg podatkowych) • nieodpowiednie zasoby mieszkań komunalnych w mieście, w tym socjalnych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • możliwość kontynuowania w mieście nauki na poziomie ponadpodstawowym • rosnąca liczba wolontariuszy wśród dzieci i młodzieży • zwiększająca się świadomość społeczna, w tym dzieci i młodzieży, rodziców i nauczycieli na temat problemów uzależnień i przemocy • niezwiększająca się liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie wymagających umieszczenia w ośrodkach wsparcia • możliwość ograniczenia bezrobocia w mieście dzięki dostępowi do europejskich rynków pracy oraz środków finansowych z funduszy zewnętrznych (m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej) • istnienie w regionie organizacji pozarządowych działających na rzecz rodzin, dzieci i młodzieży 	<ul style="list-style-type: none"> • utrzymująca się liczba rodzin dysfunkcyjnych w mieście • utrudnione warunki do prowadzenia efektywnej pracy socjalnej • niski poziom koordynacji działań instytucji i organizacji wspierających rodziny, dzieci i młodzież • relatywnie niska liczba osób wyleczonych z uzależnień w mieście • obniżanie się wieku inicjacji alkoholowej i narkotykowej • zwiększająca się liczba rodzin wymagających interwencji z powodu przemocy w rodzinie • rosnąca liczba osób, w stosunku do których istnieje potrzeba podjęcia działań interdyscyplinarnych • zwiększająca się liczba osób wymagających działań korekcyjno-edukacyjnych • zwiększająca się liczba osób starszych • występowanie zjawiska dziedziczenia bezrobocia • niska skuteczność projektów dofinansowanych z funduszy zewnętrznych (m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej) • ograniczony potencjał inwestorów w regionie, • eurosieroctwo, • brak podmiotów ekonomii społecznej w mieście, • ograniczone możliwości znalezienia zatrudnienia na lokalnym rynku pracy przez kończącą edukację młodzież • migracja ludzi młodych za pracą

5. INSTYTUCJE I ORGANIZACJE DZIAŁAJĄCE NA RZECZ RODZINY I DZIECKA

W mieście Włodawa funkcjonują różnorodne instytucje i organizacje pozarządowe działające na rzecz rodziny i dziecka. W obszarze oświaty działa kilkanaście placówek, tj.:

- 1) Miejskie Przedszkole Integracyjne we Włodawie, ul. Szkolna 5,
- 2) Przedszkole Miejskie nr 1 we Włodawie, ul. Słowackiego 16,
- 3) Przedszkole Miejskie nr 2 we Włodawie, ul. Sierpińskiego 4,
- 4) Przedszkole Specjalne we Włodawie, ul. Partyzantów 13,
- 5) Niepubliczne Przedszkole „Mała Akademia” we Włodawie, ul. 11 Listopada 5B,
- 6) Szkoła Podstawowa nr 2 we Włodawie, ul. Kopernika 3,
- 7) Szkoła Podstawowa nr 3 we Włodawie, ul. Sierpińskiego 4,
- 8) Szkoła Podstawowa Specjalna nr 4 we Włodawie, ul. Partyzantów 13,
- 9) Szkoła Podstawowa z oddziałami przysposabiającymi do pracy we Włodawie, ul. Żołnierzy WiN 16,
- 10) Szkoła Specjalna Przysposabiająca do Pracy we Włodawie, ul. Partyzantów 13,
- 11) Szkoła Muzyczna I Stopnia we Włodawie, ul. Szkolna 7,
- 12) I Liceum Ogólnokształcące we Włodawie, ul. Szkolna 1,
- 13) II Liceum Ogólnokształcące we Włodawie, ul. Modrzewskiego 24,
- 14) Technikum we Włodawie, ul. Modrzewskiego 24,
- 15) Branżowa Szkoła I Stopnia nr 1 we Włodawie, ul. Modrzewskiego 24,
- 16) Branżowa Szkoła Specjalna I Stopnia nr 2 we Włodawie, ul. Partyzantów 13,
- 17) Branżowa Szkoła I Stopnia we Włodawie, ul. Żołnierzy WiN 16.

Placówkami oświatowymi działającymi na terenie miasta są również: Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Młodzieżowy Dom Kultury oraz 3 szkolne schroniska młodzieżowe sezonowe.

Działalność kulturalną na terenie gminy miejskiej Włodawa prowadzą: Włodawski Dom Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna z 1 filią oraz Muzeum – Zespół Synagogalny, a upowszechnianiem sportu i rekreacji zajmuje się Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, a także kilka klubów sportowych oraz stowarzyszeń kultury fizycznej.

Opiekę zdrowotną w mieście świadczą 43 podmioty wykonujące działalność leczniczą, które są pod nadzorem Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej we Włodawie. Na terenie miasta działa również 11 aptek.

Profilaktyką i rozwiązywaniem problemów uzależnień i przemocy w rodzinie zajmują się Miejska Komisja Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejski Zespół Interdyscyplinarny, Centrum Profilaktyki i Rozwoju Osobowości, Punkt Konsultacyjny dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, NZOZ Przychodnia Lekarzy Specjalistów. W ww. zakresie współdziałają także Komenda Powiatowa Policji i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

Komenda Powiatowa Policji we Włodawie i Straż Miejska we Włodawie czuwają nad bezpieczeństwem publicznym w mieście, a sprawowaniem kurateli sądowej zajmuje się I Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej we Włodawie.

Jak już wcześniej opisano, szeroko rozumianą infrastrukturę socjalną miasta działającą na rzecz rodziny i dziecka tworzy Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej wraz z Placówką Opiekuńczo-Wychowawczą, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Świetlicą Środowiskową oraz Centrum Profilaktyki i Rozwoju Osobowości, Punktem Konsultacyjnym dla Ofiar Przemocy w Rodzinie.

Program Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025

Instytucją rynku pracy, która udziela wsparcia osobom i rodzinom dotkniętym bezrobociem jest z kolei Powiatowy Urząd Pracy we Włodawie.

Sektor pozarządowy funkcjonujący w mieście tworzą organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego, stowarzyszenia zwykłe, fundacje, kluby sportowe oraz uczniowskie kluby sportowe. Wśród nich szeroką reprezentację mają kluby sportowe oraz stowarzyszenia kultury fizycznej. Należą do nich m.in.: Miejski Ludowy Klub Sportowy „Włodawianka”, Międzyszkolny Klub Sportowy „Mechanik” Włodawa, Klub Sportowy Pankration Team, Włodawski Szkolny Związek Sportowy, Uczniowski Klub Sportowy „Kościuszko”, Uczniowski Klub Sportowy „Tramp”, Uczniowski Klub Sportowy MOSiR Włodawa, Uczniowski Klub Sportowy SOSW – Włodawa, Klub Sportowy Eko-Różanka” Pankration Team oraz Włodawski Dart Klub.

Wśród organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i rodzin lub podejmujących współpracę w ww. zakresie są m.in.: Katolickie Stowarzyszenie „CIVITAS CHRISTIANA”, Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe „SPRAWNI RAZEM” Oddział w Chełmie z siedzibą we Włodawie, Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych i Poszkodowanych, Nadbużańskie Stowarzyszenie Edukacyjne, Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu, Stowarzyszenie Twórców Kultury Nadbużańskiej im. Janusza Kalinowskiego, Stowarzyszenie „Nadzieja”, Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym „Lepsze Jutro”, Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom „Przyjaciele Kamyka” oraz Koło Gospodyń Miejskich „Zosie Samosie”.

IV. CELE I ZADANIA PROGRAMU

Celem głównym Programu Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023 – 2025 jest stworzenie zintegrowanego systemu wspierania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Osiągnięcie tak sformułowanego celu wymaga wdrożenia wyznaczonych celów operacyjnych oraz zadań. Zostały one ujęte w formie zestawień tabelarycznych, w których wskazano realizatorów i partnerów w realizacji poszczególnych zapisów, czas ich wdrożenia oraz wskaźniki monitoringowe.

Realizatorzy/ partnerzy planowanych zadań:

- 1) Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (MOPS),
- 2) Urząd Miejski (UM),
- 3) Miejska Komisja Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (MKPiRPA),
- 4) Centrum Profilaktyki i Rozwoju Osobowości (CPiRO),
- 5) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR),
- 6) Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna (PP-P),
- 7) Miejski Zespół Interdyscyplinarny (MZI),
- 8) Powiatowy Urząd Pracy (PUP),
- 9) Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy (SOS-W)

Cel operacyjny 1. Podnoszenie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny oraz promowanie jej prawidłowego modelu.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
1. Doskonalenie form pracy socjalnej z rodziną	MOPS	2023-2025	liczba osób objętych pracą socjalną
2. Zapewnienie opieki ze strony asystenta rodziny	MOPS, UM	2023-2025	liczba asystentów rodziny oraz liczba rodzin objętych wsparciem
3. Ustanawianie, w razie	MOPS, UM, PP-P,	2023-2025	liczba rodzin wspierających

Program Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025

Cel operacyjny 1. Podnoszenie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny oraz promowanie jej prawidłowego modelu.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
potrzeby, rodzin wspierających dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizowanie dla nich szkoleń	organizacje pozarządowe		oraz liczba rodzin przez nie wspieranych
4. Zapewnienie szerszego dostępu do poradnictwa specjalistycznego, konsultacji, treningu umiejętności wychowawczych, terapii rodzinnej i mediacji	MOPS, MKPiRPA, CPiRO (w tym Punkt Konsultacyjny), PCPR, PP-P, organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba osób objętych poszczególnymi formami wsparcia, w tym poradnictwem specjalistycznym
5. Tworzenie grup wsparcia dla rodzin, w tym samopomocowych dla osób samotnie wychowujących dzieci	MOPS, organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba grup wsparcia oraz liczba osób w nich uczestniczących
6. Wzmacnianie więzi rodzinnych, m.in. poprzez organizowanie środowiskowych imprez integracyjnych	UM, MOPS, placówki oświatowe i kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne	2023-2025	liczba imprez oraz liczba osób w nich uczestniczących
7. Wspieranie interdyscyplinarne rodzin oraz zapewnienie dostępu do szkoleń dla osób mających świadczyć wsparcie interdyscyplinarne	MOPS, MKPiRPA, MZI, CPiRO (w tym Punkt Konsultacyjny), PCPR, PP-P, placówki oświatowe, zakłady opieki zdrowotnej, Policja, Sąd Rejonowy, organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba powołanych grup roboczych oraz liczba rodzin objętych wsparciem interdyscyplinarnym, liczba szkoleń oraz liczba osób w nich uczestniczących
8. Opracowywanie i realizowanie środowiskowych programów i projektów na rzecz rodzin, w tym współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej	MOPS, placówki oświatowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, CPiRO organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba programów i projektów oraz liczba osób nimi objętych
9. Zintegrowanie podejmowanych działań poprzez stałą współpracę podmiotów działających na rzecz rodziny	MOPS, MKPiRPA, MZI, CPiRO (w tym Punkt Konsultacyjny), placówki oświatowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, PCPR, PP-P, zakłady opieki zdrowotnej, Straż Miejska, Policja, Sąd Rejonowy, organizacje pozarządowe, kościoł	2023-2025	liczba podmiotów współpracujących na rzecz rodziny

Cel operacyjny 2. Wspieranie rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji socjalno-bytowej.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
1. Udzielanie pomocy materialnej i rzeczowej	MOPS, placówki oświatowe	2023-2025	liczba udzielonych świadczeń oraz liczba osób

Program Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025

Cel operacyjny 2. Wspieranie rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji socjalno-bytowej.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
rodzinom ubogim			nimi objętych
2. Upowszechnianie wśród rodzin dotkniętych bezrobociem ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, przygotowaniu zawodowym dorosłych, stażach i zatrudnieniu socjalnym	UM, MOPS, PUP	2023-2025	liczba osób bezrobotnych w mieście, w tym liczba osób objętych różnymi formami wsparcia
3. Organizowanie akcji charytatywnych na rzecz rodzin ubogich oraz promowanie wśród rodzin zagrożonych utratą bezpieczeństwa socjalnego aktywnych postaw i samopomocy	MOPS, UM, organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba akcji charytatywnych i promocyjnych
4. Udzielanie wsparcia dzieciom z rodzin ubogich, m.in. organizowanie dożywiania w szkołach, wypoczynku letniego i zimowego, wyposażenie w podręczniki i pomoce szkolne oraz odzież, zapewnienie dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego	MOPS, UM, placówki oświatowe, kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba dzieci z rodzin ubogich objętych wsparciem
5. Rozwijanie w mieście mieszkalnictwa komunalnego, w tym socjalnego	UM	2023-2025	liczba mieszkań komunalnych, w tym socjalnych

Cel operacyjny 3. Zaspakajanie potrzeb zdrowotnych rodziny oraz zapewnienie jej bezpieczeństwa publicznego.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
1. Promowanie zdrowego stylu życia i prowadzenie profilaktyki zdrowotnej	UM, MOPS, MKPiRPA, CPiRO, zakłady opieki zdrowotnej, placówki oświatowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego	2023-2025	liczba przedsięwzięć z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej oraz liczba programów zdrowotnych
2. Zabezpieczanie świadczeń z zakresu podstawowej opieki medycznej oraz zwiększenie dostępności wsparcia specjalistycznego	UM, zakłady opieki zdrowotnej	2023-2025	liczba osób objętych świadczeniami zdrowotnymi
3. Zwiększenie dostępności wsparcia dla rodzin z dziećmi dotkniętymi niepełnosprawnością, w tym w formie poradnictwa i rehabilitacji	MOPS, UM, PCPR, PP-P, podmioty świadczące usługi rehabilitacyjne, organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba rodzin objętych poradnictwem oraz liczba osób objętych rehabilitacją

Program Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025

Cel operacyjny 3. Zaspakajanie potrzeb zdrowotnych rodziny oraz zapewnienie jej bezpieczeństwa publicznego.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
4. Monitorowanie rodzin zagrożonych i dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie oraz podejmowanie działań zgodnie z uchwalonymi programami w tym zakresie	UM, MOPS, MKPiRPA, MZI, CPIRO (w tym Punkt Konsultacyjny), placówki oświatowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, PCPR, placówki leczenia uzależnień, specjaliści, grupy samopomocowe, Prokuratura Rejonowa, Sąd Rejonowy, Policja, organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba rodzin objętych monitoringiem, liczba rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie oraz liczba osób objętych wsparciem
5. Prowadzenie działań profilaktyczno-informacyjnych i edukacyjnych z zakresu zapobiegania przestępczości	UM, Straż Miejska, Policja, placówki oświatowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, CPIRO	2023-2025	liczba przedsięwzięć profilaktyczno-informacyjnych i edukacyjnych
6. Patrolowanie miejsc publicznych oraz poprawianie bezpieczeństwa na drodze, m.in. poprzez remont ulic, budowę przejść dla pieszych, oświetlenia i miejsc parkingowych	UM, Straż Miejska, Policja	2023-2025	liczba zrealizowanych inwestycji w celu poprawy bezpieczeństwa na drodze

Cel operacyjny 4. Wspieranie dzieci i młodzieży w kształceniu i wszechstronnym rozwoju.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
1. Podnoszenie jakości kształcenia i wsparcia w placówkach oświatowych, m.in. poprzez doskonalenie kadr nauczycielskich i pedagogów szkolnych oraz wyposażenie szkół w niezbędny sprzęt i programy nauczania	UM, placówki oświatowe	2023-2025	liczba nauczycieli i pedagogów doskonalących swoje kwalifikacje zawodowe oraz liczba wyposażonych placówek oświatowych
2. Zwiększenie dostępności placówek przedszkolnych w mieście poprzez uelastycznienie czasu ich pracy	UM, placówki przedszkolne	2023-2025	liczba dzieci uczęszczających do placówek przedszkolnych
3. Organizowanie zajęć i spotkań profilaktyczno-wychowawczych i edukacyjnych oraz opracowywanie i realizowanie programów w tym zakresie	MOPS, MKPiRPA, CPIRO, placówki oświatowe, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, Policja	2023-2025	liczba zajęć i spotkań oraz liczba osób w nich uczestniczących, liczba programów oraz liczba osób nimi objętych
4. Rozwijanie sieci i oferty placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, w tym Świetlicy Środowiskowej	UM, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego	2023-2025	liczba świetlic oraz liczba dzieci z nich korzystających

Program Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025

Cel operacyjny 4. Wspieranie dzieci i młodzieży w kształceniu i wszechstronnym rozwoju.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
5. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, m.in. poprzez zwiększenie dostępności zajęć wyrównawczych, dofinansowanie udziału w wycieczkach, kulturze, sporcie i rekreacji, udzielanie pomocy w nauce (np. przez wolontariuszy), przyznawanie pomocy materialnej o charakterze socjalnym (stypendia, zasiłki szkolne)	UM, MOPS, placówki oświatowe, kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, wolontariusze	2023-2025	liczba przyznanych świadczeń oraz liczba osób objętych pomocą stypendialną i zasiłkami szkolnymi
6. Zwiększenie dostępności kształcenia dla dzieci niepełnosprawnych poprzez tworzenie grup i klas integracyjnych, prowadzenie nauczania indywidualnego, likwidowanie barier architektonicznych, zapewnienie transportu i opieki w czasie przewozu do szkoły	UM, placówki oświatowe, SOS-W, PCPR	2023-2025	liczba grup i klas integracyjnych oraz liczba osób do nich uczęszczających, liczba uczniów objętych nauczaniem indywidualnym, liczba zlikwidowanych barier architektonicznych, liczba dzieci dowożonych do szkół
7. Wzbogacanie oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych	UM, placówki oświatowe, kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, organizacje pozarządowe	2023-2025	liczba organizowanych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz liczba osób nimi objętych
8. Rozwijanie w mieście infrastruktury umożliwiającej dzieciom i młodzieży spędzanie czasu wolnego (w tym sportowo-rekreacyjnej) i zwiększenie jej bezpłatnej dostępności	UM, jednostki organizacyjne miasta	2023-2025	liczba nowych obiektów umożliwiających spędzanie czasu wolnego oraz liczba osób z nich korzystających
9. Upowszechnianie wolontariatu wśród dzieci i młodzieży	UM, jednostki organizacyjne miasta, wolontariusze	2023-2025	liczba wolontariuszy

Cel operacyjny 5. Współfinansowanie pobytu dzieci w pieczy zastępczej oraz umożliwienie im powrotu do rodzin biologicznych.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
1. Współfinansowanie pobytu dziecka w rodzinnej lub instytucjonalnej formie pieczy zastępczej	MOPS, PCPR	2023-2025	liczba osób umieszczonych w pieczy zastępczej oraz wysokość środków na pokrycie ich pobytu
2. Podejmowanie współpracy z rodziną biologiczną w zakresie opracowania planu pracy zbieżnego z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej	MOPS, PCPR, koordynatorzy pieczy zastępczej i całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze	2023-2025	liczba opracowanych planów pracy oraz liczba dzieci powracających do rodzin biologicznych

Cel operacyjny 5. Współfinansowanie pobytu dzieci w pieczy zastępczej oraz umożliwienie im powrotu do rodzin biologicznych.			
zadania	realizatorzy/partnerzy	czas realizacji	wskaźniki monitoringowe
3. Podejmowanie współpracy z podmiotami działającymi na rzecz powrotu dziecka z pieczy zastępczej do rodziny biologicznej	MOPS, PCPR, koordynatorzy pieczy zastępczej i całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze	2023-2025	liczba podmiotów współpracujących na rzecz powrotu dziecka do rodziny biologicznej

V. FINANSOWANIE PROGRAMU

Realizacja Programu Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025 będzie finansowana:

- z budżetu miasta,
- ze środków samorządu powiatowego,
- z dotacji z budżetu państwa na realizację zadań własnych gminy,
- z dotacji z budżetu państwa na realizację zadań zleconych gminie,
- z programów rządowych z zakresu wspierania rodziny,
- z funduszy zewnętrznych, w tym z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej,
- ze środków pozyskanych z innych źródeł.

Na realizację Programu w 2022 roku planuje się przeznaczyć m.in. następujące środki finansowe:

- rodzinna piecza zastępcza: 77.000 zł,
- instytucjonalna piecza zastępcza: 401.000 zł
- wspieranie rodziny, w tym asystent rodziny i rodziny wspierające: 71.921 zł.

Wysokość środków finansowych na realizację Programu w latach 2023-2025 zostanie ujęta w przyjmowanej corocznie uchwale budżetowej Rady Miejskiej we Włodawie.

VI. WDRAŻANIE, MONITOROWANIE I EWALUACJA PROGRAMU

Koordynatorem realizacji Programu Wspierania Rodziny Miasta Włodawa na lata 2023-2025 będzie Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej we Włodawie. Sformułowane w dokumencie zadania będą wdrażane przez wyznaczonych realizatorów oraz partnerów w realizacji.

Monitoring i ewaluacja Programu, polegające na zbieraniu i analizowaniu informacji na temat realizowanych bądź zrealizowanych już zadań, będą prowadzone corocznie. Gromadzone dane z jednej strony pozwolą zidentyfikować i rozwiązać problemy, które pojawią się w trakcie wdrażania dokumentu, oraz stwierdzić, z myślą o podjęciu działań korygujących, czy realizacja wyznaczonych zadań zmierza w słusznym kierunku, z drugiej natomiast umożliwią ustalenie rzeczywistych rezultatów ich wdrożenia – czy uzyskane efekty są zgodne z przyjętymi wcześniej zamierzeniami i na co miały wpływ.

Do oceny wdrożenia sformułowanych w Programie zadań zostaną wykorzystane wyznaczone w dokumencie wskaźniki monitoringowe.

W terminie do 31 marca każdego roku Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej przedstawi Radzie Miejskiej we Włodawie informację z realizacji Programu wraz z rocznym sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny. Informacja zostanie sporządzona na podstawie danych uzyskanych od podmiotów biorących udział w realizacji Programu.

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Tabela 1. Zasoby ankietowanych placówek oświatowych

Tabela 2. Typy rodzin objętych pomocą społeczną w mieście w latach 2019-2021

Tabela 3. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w mieście przez MOPS w latach 2019-2021

Tabela 4. Świadczenia rodzinne przyznane w mieście w latach 2019-2021

Tabela 5. Świadczenia alimentacyjne przyznane w mieście w latach 2019-2021

Tabela 6. Dodatki mieszkaniowe przyznane w mieście w latach 2019-2021

Tabela 7. Inne podmioty świadczące pomoc i wsparcie rodzinie i dziecku w mieście

Wykresy:

Wykres 1. Warunki życia w mieście

Wykres 2. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców miasta

Wykres 3. Przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w mieście

Wykres 4. Działania poprawiające sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo w mieście

Wykres 5. Negatywne zjawiska społeczne, na które narażone są dzieci i młodzież w mieście

Wykres 6. Problemy występujące w rodzinie, które są najczęstszymi przyczynami negatywnych zjawisk społecznych wśród dzieci i młodzieży z miasta

Wykres 7. Problemy występujące w środowisku lokalnym, które są najczęstszymi przyczynami negatywnych zjawisk społecznych wśród dzieci i młodzieży z miasta

Wykres 8. Działania mogące być odpowiedzią na problemy, z którymi zmagają się dzieci i młodzież w mieście

Wykres 9. Korzystający z pomocy społecznej w mieście w latach 2019-2021

Wykres 10. Powody przyznawania pomocy społecznej w mieście w latach 2019-2021 (liczba osób w rodzinach)